

adolescens agnovi, quem juventutis flores pulsantem sicut patrem suum quem præ cunctis mortaliibus dilexi, jam senili flore fulgentem, ut Christo servirem, corpore quidem, sed nunquam mente vel affectu reliqui. Hæ sunt autem quæ adhuc supersunt de hac sancta generatione reliquiae. De imperatrice Mathildi tu, vir splendissime, quem nunc Normannorum et Aquitanorum ducem Andegavensem comitem, Angliæ vero gaudemus hæredem. Fratres etiam tui Gausfridus et Willielmus, de quibus bona speramus, quibus etiam bona optamus. De regina Mathildi et pio rege Stephano Willielmus, Guarenniæ et Boloniæ comes. De Henrico Malcolmus, Willielmus et aviti nominis hæres David. Quorum infantiae misereatur Deus, miserearis et tu, quem totius generis tui caput nobilissimum pietas divina constituit.

*Explicit liber bonæ memorie A. abbatis de Rievale de prosapia regis
Henrici editus.*

A tuit. Sit tuus super eos pius aspectus, dulcis affectus, et in quibuscumque tui indigerint operis effectus. Tibi enim ab avo suo, qui te præ cunctis dilexit hominibus, derelicti sunt orphani, pupilli tui eris adjutor cui est et ætas robustior, et manus validior, et sensus exercitatiōr. Ego autem in calce libri obsecro Deum meum, ut ex munere misericordia ejus tales tibi sint mores, actus tam sancti, vita tam casta, mens tam libera cupiditatis, tam expers superbiae, tam crudelitatis ignara, erga pauperes tam humilis et jucunda, circa Dei cultum tam devota, ut habeamus aliquid æterna memoria dignum quod ministerio litterarum de te ad posteros transmittamus. Omnipotens Deus conservet in te et augeat gratiam suam, excellentissime et illustrissime domine.

VITA S. EDWARDI REGIS ET CONFESSORIS AUCTORE BEATO AELREDO.

(TWISDEN ubi supra, pag. 369.)

PROLOGUS.

Multis veterum studio suis didicimus, illustrium virorum qui suis floruere temporibus actus vitamine describere, styloque illorum perpetuare memoriā, quorum beatitudo perpetua putabatur. Sed et plurimum posteris profuturum arbitrabantur, si nec eos laterent, qui essent imitandi. Nihil enim magis ad æmulationem perfectionis animum humanum provocat et accendit, quam quorumlibet perfectorum legere vel audire virtutes, mores ad discere, gloriam estimare; cum impossibile sibi nullus beat arbitrari, quod alium fecisse cognoverit; nec possit hæsitare de præmio si bene vixerit, legerit assecutum. Hinc est quod Dominus ac Salvator noster ex quo mundus salutarem suscepit fidem, inter multos insirmos quosdam voluit esse perfectos, quorum industria alii traherent ad fidem, vel ad mores optimos incitarentur. Ita usque ad hæc infelia tempora in quibus crebrescant vitia, et rarescunt virtutes, semper pro partibus tales nati sunt filii, doctrina quorum indocti quique instruerentur, auctoritate fulcirentur, informarentur exemplo. Verum præ cunctis civitatibus regnisve terrarum, de sanctitate regum suorum Anglia gloriatur, quorum alii coronati martyrio,

B de terreno ad cœleste regnum migraverunt; allii exsilio patriæ præferentes, mori pro Christo per gre delegerunt; nonnulli posito diademe, disciplinis se monasticis subdiderunt; quidam in justitia et sanctitate regnantes, prôdesse subditis quam præesse maluerunt. Inter quos velut sidus eximium gloriosus rex Edwardus emicuit, qui quasi stella matutina in medio nebulae, et quasi luna plena in diebus suis luxit. Hujus vitam miraculis insignem, a mea parvitate, jubente venerabili patre Laurencio Westmonasterii abbate, utcunque litteris traditam, tibi, gloriissime rex Henrice, credidi destinandam, ut scias quanti sit apud Deum meriti, cum quo regnat in celis, quem tuis temporibus te regiam auctoritatem præbente, sancta mater Ecclesia sublimius extollendum judicavit in terris. Imitanda enim est tanti regis tanta justitia; mirari dulce est in tot divitias et deliciis tanta continentia: de sancta ejus progenie traxisse carnis originem, Henrici nostri specialis est gloria. Ipsum te nobis in totius Angliæ consolationem credimus promisisse, ipsum te prophética parabola jam in extremis agentem didicimus designasse, in quem velut lapidem angularem Anglii generis et Normannici gaudemus duos par-

rietas convenisse. Sed hæc alias. Nunc autem, rex illustrissime, qui tanti patris regnum duplice jure sumpsisti, de cuius patre simul ac matre regnum ac generosum sanguinem meruisti, ejus te precibus

A crebro commendes, ejus te sedulo protectione committas, imitari quoque satagas ejus sanctitatem, ut æternam cum eo obtineas felicitatem. Amen.

PRÆFATIO

AD LAURENTIUM ABBATEM WESTMONASTERII.

Dilecto ac diligendo et intimis visceribus amplectendo venerabili Patri et domino domno LAURENTIO Westmonasterii abbatii, frater ELREDUS, fratrum qui sunt in Rievale inutilis servus, debitam in Christo dilectionem.

Factus sum insipiens, tu me coegisti. Quis enim ego, aut qualis ego, vel quæ scientia mea, vel qualis facundia mea, ut sanctum regem Edwardum virum cunctis sæculis admirandum, meis litteris proditum, meis commendatum sermonibus, mea oratiuncula declamatum, efferre velles in publicum, et materiam cui succumberet eloquentia Tulliana, meo committere sensui, non tam illustrandam quam offuscandam? Cui hoc aestimem ascribendum? fidei, an affectui? Cur non et utrique? Et ego neutrum judicans contemnendum, conjunxi meam tuæ fidem fidei, affectum affectui, et hinc desiderio, illinc præsumptione concepta, inspexi codicem quem mihi tua dignatio tradidit transferendum. Etcce reperio hominem supra hominem, hominem qui in diebus suis placuit Deo et inventus est justus, qui concepto semine salutari, nec tricesimo sexagesimove contentus, ad virginitatis centesimum

B fructum perfectionis æmulator ascendit. Ejus igitur fidei me totum committens, ejus obsequiis me totum dedens, de cuius auxilio precibusque confidens, non solum quod tuæ sanctæ paternitatis urget præceptum, sed quod ex humilitatis simul et simplicitatis ejus inspectione, illiceret concepta devotio, feci quod potui. Et vinum illud propheticum germinans virgines de vase veteri utcumque in vas novum, et si non adeo subtile, simplicibus tamen non minus utile transfudi. A sensu sane illius codicis non recedens, pauca quæ vel ex chronicis veracissimis transtuli, vel ex veterum certa et vera relatione didici, non inutiliter ut mihi videtur apposui; epistolam etiam privilegio regis et Romani pontificis, expositionem quoque extreimi problematis, sic inferenda putavi, ut et competenter in suo ordine legi, et sine aliqua possint sententiae interruptione taceri. In laboris mei præmium tuæ sanctæque congregationis quæ in obsequiis tanti regis sub tuo militant tribunatu, pro peccatis meis preces et hostias flagitans, ut quod meis meritis non debetur, æterna mihi vita tam pretiosi confessoris opitulatione donetur.

INCIPIT VITA.

De sua generositate et sanctitate.

Gloriosi ac Deo dilecti regis Edwardi vitam literis tradituri, ex verbis beatissimi Petri apostolorum principis sumamus exordium. Qui centurionis vocationem admirans: *In veritate, inquit, comperi, quod non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi* (*Act. x*). In omni itaque gente, in omni dignitate novit Dominus qui sunt ejus, et miseretur cui voluerit, et misericordiam præstat in quem sibi placuerit. Attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter (*Sap. viii*). Neque enim ex sui ipsius natura vel paupertas præstat, vel admittit divitiæ sanctitatem; neque perfectum obscuritas, nec claritas reprobum facit; nec claudit libertas, nec reserat servitus paradisum. Primus patriarcharum Abraham et dives scribitur et perfectus, cuius fides admirabilis, obedientia imi-

D tabilis, in rerum omnium copia prædicatur. Joseph dominus Ægypti constitutus a rege, universo orbi præbuit castitatis exemplum. Sanctus Job qualis in divitiis fuerit, earum probavit ademptio; quem morbus corporis, tentatio uxoris, amicorum exprobatio spectabili reddidit patientia clariorem. Rex David, quo nemoditior sed nemo sanctior, quo nemo sublimior sed nullus humilior, et inter thesauros inumeros sepelitur, et inter amicos Deicæteris gravior computatur. Nemo proinde miretur si Edwardus noster et rex dicatur et sanctus, quem cernimus et in divitiis egenum, et in deliciis sobrium, in purpura humilem, et sub corona aurea sæculi contemptorem. In quibus omnibus non tam altus videtur esse natus, in sanctissimis et excellentissimis regibus ex quibus traxit materiam carnis, totius haberunt exemplum sanctitatis. A famosissimo quippe et Christianissimo rege Alredo, quem o-

nium regum Angliae sanctus Leo papa in ipsa urbe Roma consecravit et unxit in regem, generatione sextus; inter eos vero qui ex ejus stirpe regnarebunt successione decimus, utriusque numeri sortitus est fructum, qui robustissime portans pondus diei et aestus, habuit in operis perfectione senarium, et ad vesperam meruit coelesti patrefamilias largiente denarium. Post Aluredum igitur nunc filii patribus succedentibus, nunc fratribus post fratres regnantibus, in regem tandem Edgarum omnium felicitas simul et sanctitas videtur esse transfusa, qui omnes sicut sanctitate ita et honore vicit et gloria. In hujus ortu referuntur angeli cecinisse, et Angliae pacem ejus temporibus promisisse. Quocirca tum pro coelesti oraculo, tum pro ipsis effectu oraculi, commune cum Salomone sortitus est nomen, pacisclum regni illius statum resimul et nomine. Hujus filius rex strenuissimus Ethelredus Emmam Richardi nobilissimi ducis Normannici filiam duxit uxorem, ut ex duplicata utriusque generis sanctitate soboles sanctior crearetur. Quales nanque fuerunt incliti Normanniae duces glorioissimae hujus reginae frater et nepos, Richardus scilicet et Robertus, laudabilis eorum vita et mors nihilominus pretiosa declarat. His Edwardus noster natalibus ortus, generosum sanguinem et sapientia nobilitavit et vita. Sed jam qualia fuerint sanctitatis ejus primordia, qualis progressus, quis filis diligenter inspicendum, et ad multorum aedificationem stylo ducimus illustrandum.

Quomodo necdum natus, in regem fuerat electus.

Cum igitur gloriosus rex Ethelredus ex filia præclarissimi comitis Thoreti filium suscepisset Eadmundum, cognomento Ferreum latus, ex regina autem Emma Alureduni, beatus Edwardus inter viscera materna conclusus utrique præfertur, agente eo qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ, qui dominatur in regno hominum, et cui voluerit dat illud. Fit magnus coram rege episcoporum procerumque conventus, magnus plebis vulgique concursus, et quia jani futuræ clavis indicia sæva præcesserant, agitur inter eos de regni statu tractatus. Deinde rex successorem sibi designare desiderans, quid singulis quidve omnibus videretur explorat. Pro diversorum diversa sententia res pendebat in dubio. Alii enim Eadmundum, ob invictissimum robur corporis, cæteris æstiment præferendum; alii ob virtutem Normannici generis Aluredum promovendum tutius arbitrantur. Sed futurorum omnium præscius, prioris brevissimam vitam, alterius mortem immaturam prospiciens, in puerum necdum natum universorum vota convertit. Utero adhuc clauditur et in regem eligitur, non natus natus præfertur, et quem necdum terra suscepereat, terræ dominus designatur. Præbet electioni rex consensum, læti præbent proceres sacramentum, et inusitato miraculo in ejus fidilitate jurarunt qui utrum nascerentur ignorarunt. Tua sunt haec opera, Christe Jesu, qui omnia operaris in omnibus, qui electum et dilectum tibi ante mundi constitutionem plebis tuæ rectorem his indicis declarasti, quem licet per illos non tamen illi, sed tu potius elegisti. Quis enim non videat nec aptum usui, nec conveniens temporis, nec consonum rationi, nec humano ferendum fuisse sensui, ut omissis filiis legitimis et adultis, hostili gladio imminente, parvulus needum natus eligeretur in regem, quem in tali necessitate nec hostes metuerent nec cives revererentur? Sed omnipotens Deus spiritum prophetæ voci simul et affectui plebis infudit, præsentia mala spe futuræ consolationis temperans, ut scirent omnes in totius regni consolationem regem futurum, quem ab ipso Deo plebe nesciente quid fecerit, nullus dubitaret electum.

B *Quomodo cum matre in Normanniam exsulabat.*

Natus itaque beatus puer sacri baptismatis unde perfunditur, et sacro perunctus chrismate Christo plenus incorporatur, effectusque sancti Spiritus domicilium, in ejus disciplina nutritur. Irruentibus paulo post in Angliam barbaris, et maximam insulæ portionem cæde incendioque vastantibus, regina cum filiis in Normanniam transponitur; ut rex gravi sarcina sollicitudinis liberatus, tanto audacius hostes vel propelleret vel exciperet, quanto de uxore simul filisque securus, nihil eis adversi ex cuiusquam proditione timeret. Crevit autem puer Edwardus et confortatus est, fuitque Dominus cum eo et omnia ejus opera dirigebat. Vivebat in avita domo inter pueros puer, imminutus tamen ab his vitiis quibus vel ætas illa vel hominum genus illud implicari solet. Agebat parvulus quemdam honestis ac maturis moribus senein, corpore castus, sermone rarus, simplex actu, purus affectu, quo mira benevolentia officiisque gratiosis omnium sibi coætaneorum conciliaret affectum. Jam in illa æstate frequentare ecclesiæ dulce habuit, cœbrius orationi incumbere, sacris missarum interesse solemnis, visitandis monasteriis operam dare, quos sanctiores sciebat sibi monachos in amicitiam copulare; quorum duo quos familiariori amplectebatur affectu, ipsi in extremis agenti apparuisse dicuntur, ut in sequentibus edocebimus

C *Quid de eo et regno ejus cuidam episcopo revelabatur Glastoniæ.*

D Sæviebat interim gladius hostilis in Anglia, cædibus et rapinis omissa replebantur, ubique luctus, ubique clamor, ubique desolatio. Incenduntur ecclesiæ, monasteria devastantur, et ut verbis Prophetice utar: *Effuderunt sanguinem sanctorum in circuitu: Jerusalem, et non erat qui sepeliret* (Psal. LXXXVIII). Sacerdotes suis fugati sedibus, sicubi pax et quies aliqua in monasteriis vel locis desertis inveniebatur communem miseriam deplorantes delitescebant. Inter quos vir venerabilis Brychwalda Wintoniensis episcopus cœnobium Glastoniense

mōerens ac tristis ingressus, orationibus vacabat et psalmis. Qui cum aliquando pro regni plebisque [liberatione] preces lacrymasque profunderet, quasi in hæc verba prorumpens : « Et tu, inquit, Domine, usquequo ? usquequo avertis faciem tuam, oblivisceris inopie nostræ et tribulationis nostræ ? Sanctos tuos occiderint, altaria tua suffoderunt, et non est qui redimat neque qui salvum faciat (*Rom. xi*). Scio, Domine, scio, quia omnia quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti ; sed nunquid in æternum projicit Deus et non apponet ut complacitor sit adhuc ? Eritne, Domine Deus meus, eritne finis horum mirabilium ? aut in æternum tuus in nos mucro desæviet et percuties usque ad internecionem ? » Inter preces tandem et lacrymas fatigatum sopor suavis exceptit ; viditque per somnum cœlestem chorum cum lumine beatissimumque Petrum in eminentiori loco constitutum, dignum tantæ majestati habitum præferentem. Visebatur ante eum vir præclarus vultus in forma decenti regalibus amictus insigniis ; quem cum propriis manibus apostolus consecrasset et unxisset in regem, monita salutis adjectit, præcipueque cælibem vitam commendans, quot esset annis regnaturus aperuit. Obstupfactus præsul tanti novitate miraculi, petit sibi a sancto visionis hujus mysterium revelari, de statu insuper regni et instantis sine periculi apostolicum exegit oraculum. Tunc sanctus vultu placido intuens intuentem : « Domini, inquit, o præsul, Domini est regnum, et ipse dominabitur in filiis hominum. Ipse transfert regna et mutat imperia, et propter peccata populi regnare facit hypocritam. Peccatum peccavit populus tuus Domino, et tradidit eos in manus gentium, et dominati sunt eorum qui oderunt eos. Sed non obliviscetur miseri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas. Erit enim, cum dormieris cum patribus tuis sepultus in senectute bona, visitabit Dominus populum suum et faciet redemptionem plebis suæ (*Luc. i*). Eliget enim sibi virum secundum cor suum qui faciet omnes voluntates suas, qui, me opitulante, regnum adeptus Anglorum Danico furori finem imponet. Erit enim acceptus Deo et gratus hominibus, amabilis civibus, terribilis hostibus, utilis Ecclesiæ. Qui cum præscriptum terminum regnandi in iustitia et pace compleverit, laudabilem vitam sancto sine concludet. » Quæ omnia in beato Edwardo completa rei exitus comprobavit. Expergefactus pontifex rursus ad preces lacrymasque convertitur ; et licet felicitatem suæ gentis non esset ipse visurus, de malorum tamen sine certus effectus, gratias agens Deo plurimum gratulabatur. Factus igitur animæquieror, populis pœnitentiam prædicabat, quibus Dei misericordiam non defutaram constantissime pollicebatur.

De initiis regni ejus, et de fratre, et nepotibus ejus.

Stabat adhuc spiritus procellæ et exaltati sunt fluctus ejus externisque malis accessit civilis discor-

Adia, adeo ut quis cui crederet, quis cui mentis suæ secreta committeret nesciretur. Plena erat proditoribus insula : nusquam tutæ fides, nusquam sine suspicione amor, sermo sine simulatione. Tandem eo usque proditio civilis et astutia processit hostilis, ut defuncto rege magna pars insulæ legitimis abdicatis hæredibus Cnutoni qui regnum invaserat manus darent, peremptoque invictissimo rege Eadmuendo paterni honoris simul et laboris hærede, etiam filios ejus adhuc in cunis agentes barbaris mitterent occidendos. Exhinc cum Cnutoni omnia pro voto cessissent, timens ne hæres legitimus regnum quod sibi jure debebat, aliquando Normannica fultus virtute reposceret, ut ducis sibi arctius colligaret affectum, Emmam defuncti regis reliquatam duxit uxorem. Emenso autem tempore Alfredus, Edwardi frater, ob maternum colloquium in Angliam transvectus, inaudita crudelitate ab hostibus civibusque perimitur. Tunc Edwardus omni humano destitutus auxilio, vivebat exsul patriæ sed non justitiae, regni non fidei, honoris non virtutis. Timebat impiorum, quas sæpe fuerat expertus, insidias, et ne a suis proderetur, vel ab hostibus emeretur ad mortem plurimum formidabat. Invento autem consilio salutari, more suo Deo prostermitur, et hujusmodi verbis suam depolorans soliditudinem : « Ecce, inquit, domine, non est mihi auxilium in me, et necessarii mei recesserunt a me. Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt et steterunt. Pater meus post multos labores rebus humanis excessit, fratres meos crudelitas persecutorum absorbuit, nepotes in exsilium acti sunt, mater æmuli nostri nuptiis tradita ex hoste mihi vitricum fecit. Ita relictus sum ego solus, et queritur animam meam. Sed tibi, Domine, derelictus sum pauper, pupillo tu eris adjutor. Tu quondam Eadwinum nobilissimum gentis nostræ virum expositum morti mirabil modo et vitæ reservasti et regno. Tu illud decus Angliæ sanctum Oswaldum regem factum ex exsule, per signum crucis reddidisti cunctis hostibus fortiorum. Si igitur fueris mecum et custodieris me, et reduxeris me in regnum patris mei, eris tu mihi seneps in Deum, et beatus Petrus apostolus in patronum ; cujus sanctissimas reliquias in urbe qua cum suo coapostolo requiescit, te annuente, te regente, te comitante, me visitaturum promitto. » Dixerat, et exhinc vir beatus fide robustior, spe alacrior, exspectans expectavit Dominum et non est confusus ab exspectatione sua. Cnutone enim rebus humanis exemplo, siliisque ejus immatura morte præreptis, Angli Danico jugo quasi ab Ægyptia servitute liberati, beatum Edwardum cui necdum nato tota insula fidem fecerat, in regem elegerunt, quem cum summo honore maximoque omnium tripudio receptum in Angliam, archiepiscopi Cantuariensis scilicet et Eboracensis cum universis fere Angliæ episcopis unixerunt et consecraverunt in regem. Quæ tunc Anglis gloria, quæ tunc in commune lætitia, cum

redisce cerneretur antiqua felicitas, et quæ sere desperabiliter plorabatur, amissam reciperet in Edwardo populus pacem, proceres gloriam, ecclesia libertatem. Tunc elevatus est sol et luna stetit in ordine suo, quando Edwardo gloria et honore coronato, sacerdotes sapientia et sanctitate fulgebant, monasteria omni religione pollebant, clerici in officio suo, populus stabat in gradu suo; videbatur etiam terra secundior, aer salubrior, sol serenor, maris unda pacatior, quoniam diu rege pacifico regnante, in uno vinculo pacis omnia convenient, ut nihil pestilentiosum esset in aere, nihil in mari tempestuosum, in terra nihil infecundum, nihil inordinatum in clero, nihil in plebe tumultuosum. Fama tantæ felicitatis ipso sumente imperium, ad vicina quæque regna deseritur. Reges et principes pro tanta rerum mutatione admiratione procelluntur, et cum tanto rege fœdus inire, amicitias jungere, pacem componere gratulantur. Imperator Romanus cuius cognata regis nepos filius Eadmundi ferrei lateris, unus e duobus quos exilio Cnute damnaverat, uxorem duxit, tantæ regis felicitati congaudens, missis nuntiis arctiori eum sibi amicitia fœdereque conjunxit. Rex Francorum ei sanguinis propinquitate vicinus, pacis factus est interventione vicinior. Sic beato Edwardo noscitur convenire, quod de Salomone sacra Scriptura commemorat: *Cuncti reges terræ desiderabant videre faciem ejus, et audire sapientiam illius (II Par. ix).* Sola tamen Dacia adhuc spirans et anhelans cades, Anglorum interitum minabatur; verum quis suerit tanti conatus suis sequentia declarabunt.

De ejus veneranda conversatione et moribus.

In his omnibus vir beatus in gloriam non est clavis humanam, sed Dei in se bonitatem altius recognoscens, illud Sapientis sedulo meditabatur: *Principem te constituerunt, noli extolliri, sed esto in illis quasi unus ex illis (Eccli. xxxii).* Hanc sibi vivendi formam proponens, suis se domesticis præbbat æqualem, sacerdotibus humilem, plebi gratum, compaticientem miseris, largum egenis. Mira illi circa Dei cultum devotio, mira in ecclesiis et monasteriis construendis et reparandis sollicitudo. Nulla apud eum personarum acceptio, sed judicabat in justitia pauperes, et arguebat in æquitate pro mansuetis terræ, et cum esset rex sublimis solo, auro decoratus et ostro, erat tamen pater orphanorum et iudex viduarum. Thesaurus ejus totius orbis res publica videbatur, pauperum commune ærarium, quoniam rex totum quod habebat non suum aestimans esse, sed omnium, si petebatur præbebatur, si accipiebatur tacebat; verecundus acceptor, dator hilarius, qui nunquam obliviscebat accepti, sed dati protinus. Lucebat in ipso etiam corpore interioris spiritus sanctitatis, cum singularis quedam suavitatis appareret in vultu, gravitas in incessu, simplicitas in affectu. Sermo ejus ex quadam dignitate et hilaritate compositus, et Christi semper et beatæ

A matris ejus nominis suavitate conlitus, nunc terrens, nunc blandiens, nunc erudiens, nunc consolans proferebatur. Nullus unquam cum vidi aut inflatum superbia, aut ira effrenatum, aut dehonestatum gula; qui quidem ob innatam sibi simplicitatem et circa omnes sinceritatem falli forte aliquando potuit ut ignorans excederet; sed nec impelli ira nec concupiscentia illici ut scienter delinqueret. Nam pudicitiam in eo laudare non est necesse, quæ ei in exsilio grata, in adversitate socia, in prosperis comes individua perseverabat. Præterea supra humanum modum pecuniae contemptor, nec in eam amissione tristior, nec in ademptione videbatur bilior. Sane hujus tantæ virtutis unum ponamus exemplum, per quod mira ejus simplicitas et cordis tranquillitas, inexpugnabilis insuper lenitas apparebit. Quod celebri sermone vulgatum: Anglorum universo orbi innotuit; aliis regis simplicitatem admirantibus, aliis laudantibus ejusdem sanitatem.

Quomodo sur, eo inspiciente, thesauros ejus suratus sit.

Recumbebat aliquando lectulo rex gratia quiescendi; sed aliqua, ut fieri solet, cogitatio somnum suspenderat. Accessit ad thecam æditus in qua æs regium servabatur, et aliquid pro tempore sicut ei videbatur aut sustulit aut reposuit. Deinde arcam oblitus claudere, quidpiam operis alias facturus egreditur. Animadvertisit hoc puer pauperculus qui, ut dicitur, ad mensas scutellis recolligendis operam daret, et ad thecam accedens, baustum non parvum numismatum numerum in sinu recordit, et exiens, quo tutum interim arbitrabatur reposuit. Reversus denuo, rege inspectante facinus, iteravit. Quod cum tertio attentasset, cernens, ut credo, rex in spiritu jamjamque thesaurorum adesse custodem, et suris volens cavere periculum: « Importune, inquit, agis, o puer. Si mili credis, tolle quod habes et fuge, quoniam, per Matrem Domini, si venerit Hugelinus (hoc enim erat regii cubicularii nomen), nee unum tibi nummum relinquet. » Fugit puer, nec a rege proditus nec fugatus. Jam pedem sur extulerat, et ecce minister rediens et thesauros regios reperiens compilatos obstupuit; pallor vultum, tremor corpus invasit. Angustiam cordis et furorem mentis clamor et suspiria procliderunt. Surgit rex, et quasi-nesciens quid acciderit, causam perturbationis hujus inquirit. Quam cum a camerario dixicisset: « Tace, inquit; forte ille qui cepit plus his nobis indigit; habeat sibi, nobis sufficit quod remansit. » Rogo, quid hoc rege perfectius, quid hoc simplicius oculo? quid tali mente lenius, qui sua surari vidi et tacui, insuper suri consuluit ad salutem? Ut volet quisque accipiat, ego quod cæcos illuminavit, quod curavit cludos, quod ab adversa valitudine multos eripuit, huic ejus simplicitati et patientiæ æstimo postponendum. His, ut æstimo, non inutiliter insertis, ad narrationis ordinem redeamus.

De castis nuptiis, et virginitate ejus et reginæ.
 Confirmato Edwardi regis imperio, omnibusque summa pace ac prosperitate compositis, proceres de successione solliciti, regem de uxore ducenda convenient. Stupet rex thesauro metuens suo, qui in vase fictili reconditus, facile poterat calore dissolvi. Sed quid ageret? si obstinatus obniteretur, timebat ne propositi sui proderetur dulce secretum: si suadentibus præberet assensum, naufragium pudicitiae formidabat. Tandem opportune et impotente insistentibus tutius cedere ratus, hujusmodi verbis suam Domino pudicitiam commendabat: « Jesu bone, tua quondam misericordia tres pueros in flammas Chaldaicas illæcos servavit (*Dan. iii.*). Per te Joseph, reliquo pallio nefariæ meretrici, cum titulo castitatis evasit (*Gen. xxxix.*). Admirabilis Suzannæ constantia tua virtute de impudicis presbyteris triumphavit (*Dan. xiii.*). Sanctæ Judith castitas singularis, quæ inter regias dapes et infuscados calices Holofernus nec lædi potuit nec tentari, semineam manum in perniciem nefandi capitis ferro muniens, urbe exemit obsidioni (*Judith. xiii.*). Et quod excellit his omnibus, tu unicam illam spem mundi dulcissimam dominam meam, matrem tuam, et conjugem esse voluisti et virginem, nec conjugii sacramentum castitatis solvit signaculum. Ecce ego servus tuus et filius ancillæ tuæ, qualitercumque dilector tuus et unicæ matris tuæ, non quidem ad tantæ majestatis tuæ æqualitatem præsumptuosus aspiro, sed ad aliquam hujus tantæ rei similitudinem timens suspiro. Tu ergo, Domine meus, fili virginis Dominæ meæ, tu, Domina mea, Virgo et Mater Domini mei, succurrite, quatenus sic maritale suscipiam sacramentum ut pudicitiae periculum non incurram. » Rege igitur procerum voluntati consensum præbente, quærebatur virgo quæ et sanguinis nobilitate et morum honestate tanti regis esset apta complexibus. Erat inter potentes Angliæ omnium potentissimus comes Godwinus, vir magnarum opum sed astutiae singularis, regum regnique proditor, qui doctus fallere et quelibet dissimulare consuetus, facile populum ad cuiuslibet factionis inclinabat assensum. Sed sicut spina rosam, genuit Godwinus Edivam, quæ quidem ex ipso habuit in materiam carnis, sed a Dei spiritu magisterium sanctitatis. Hanc dilecto suo Christus præparaverat Edwardo, inspirans ei ab ipsa infantia castitatis amorem, odium vitiorum, virtutis affectum. In annis puellaribus gravitatem prætendens anilem, publicum fugiens secreta thalami frequentabat. Ubi non dissoluta otio, nec onerosa fastidio, legere aut operari manibus consuevit, ornare miro artificio vestes, sericis aurum intexere, quæque rerum imitari pictura; tali opere ac meditatione vitare lasciviam, colloquia juvenum devitare. Erat præterea pulchra facie, sed mox probitatem pulchrior multo. Itaque Godwinus volens sibi regis animum quem ob necem fratris præditionesque non paucas non parum metuebat, vincire arctius, egit per

A amicos suos regisque secretarios, ut filiam suam regiis nuptiis dignaretur. Sed et illi qui Domino suo arctiori inhærent affectu, prædilectionem comitis quam sepe fuerant experti plurimum formidantes, hoc ipsum pernecessarium regi arbitrabantur. Ita non eadem licet intentione, omnes in eadem sententiam convenere. Ex utriusque divitiis paratur nuptiale convivium, complent pontifices sacramentum, benedicunt puerilla in uxorem et in reginam coronatur. Convenientibus igitur in unum, rex et regina de castitate servanda paciscuntur, nec huic fideli alium quam Deum testem astant adhibendum. Fit illa conjux mente, non carne; ille nomine maritus, non opere. Perseverat inter eos sine actu conjugali conjugalis affectus, et sine deforations B virginitatis castæ dilectionis amplexus. Diligit illo sed non corrumperit, diligitur illa nec tangitur, et quasi nova quedam Abisac regem calefacit amore, nec dissolvit libidine, mulcet obsequiis, sed desideriis non emollit. Et ne aliquis huic regis virtutis fidem deroget, sciat hoc temporibus illis per totam Angliam sic divulgatum et creditum, ut de facto certi plerique de intentione certarent. Quidam namque nihil nisi carnem et sanguinem sapientes, simplicitati regiae hoc imponabant, quod compulscis generi se miscuerit proditorum, et ne proditores procrearet, operi supersederet conjugali. Sed si consideretur amor quo se complectebantur, facile conteinatur talis opinio. Hoc idcirco inserendum C putavi, ut sciatur neminem tunc de regis continentia dubitasse, cum de causa taliter disputaverint. Præbet certe regiae castitati testimonium puritas mentis, quæ ab omni fæce vitii pulsantis eliquata, et longe posita quasi præsentia contemplari et futura potuit quasi præ oculis sita cognoscere, sicut sequens capitulum declarat.

Quomodo in spiritu regem Daciæ dirino judicio vidit submersum.

Alerat dics pro diei illius recordatione festivus, quo ad renovandam faciem terræ spiritus Domini replevit orbem terrarum (*Psal. ciii.*), et purgatis mentibus discipulorum, divinus signis illapsus (*Act. ii.*) eos et illuminavit ad scientiam, et liquefecit ad gratiam, et induravit ad poenam. Ea die rex beatus D divinis laudibus devotus assistebat, exterius quidem sceptro insignis, veste splendidus, regio diademate coronatus, interius vero quod in his honoris erat arbitrabatur ut stercora; quod sacramenti, sustinebat pro conscientia. Adfuit Angliæ tota nobilitas in vestitu deaurato circumdata varietate, sacram diei solemnitatem et regiam majestatem simul honore quo poterant venerantes. Igitur inter sacra missarum solemnia quæ in Ecclesia beati Petri celebrabantur, totum se in se colligens et spiritualibus temporalia cuncta postponens, in sacrificium illud quod pro salute omnium offerebatur intendit animum, et sibi gratiam, pacem populo, omnibus veniam suppliciter precabatur. Et ecce hora illa qua spiritualis alimonia assistantibus tradebatur,

A subito rex vultu hilior et erectior oculis, in risum modicum, servata tamen regia gravitate, dissolvitur. Mirari qui aderant, nec sine causa; præter consuetudinem id ei accidisse sciebant. Peractis autem omnibus quæ ad tanti cultum diei pertinere videbantur, risus sui causam hi qui animadverterant sibi petunt exponi. Ille ut erat miræ simplicitatis, simpliciter quærentibus simpliciter omnia constitetur: « Convenit, inquiens, Dacis cum rege suo antiquum facinus iterare, et quam nobis propitia divinitas largita est infestare quietem. In percussione quippe nostra qua castigans castigavit nos Dominus, ignorantes Dei justitiam et suam extollentes virtutem dixerunt: *Manus nostra exercita et non Dominus fecit hæc omnia* (*Deut. xxxii*). Quia vero Deus patribus nostris iratus Dacorum nos tradidit potestati, suis id viribus tribuentes, facile hoc ipsum et nunc fieri posse arbitrabantur, nescientes quia qui percutit ipse et sanat, et qui mortificat ipse vivifcat, et qui deducit ad inferos ipse et reducit (*I Reg. ii*). Igitur rex Dacus, coacto in unum exercitu, hodierna die ventis pro voto flantibus naves parari præcepit. Comportantur cibaria, arma navibus inscruntur, nautæ armamenta expediunt, certis sedibus milites collocantur. Jam maves velis et vela ventis fuerant committenda, cum ea hora qua mihi facies serenabatur, rex iniquus ob nimiam superbiam quasi semetipsum non sustinens, et pedes et crura sinuose divaricans, cum incertius unum pedem extendisset, e prora habitur, et statim abyssus vallavit eum, et pelagus cooperavit caput ejus. Ita ille nobis lacum aperuit et effudit eum, et cecidit in foveam quam fecit (*Ecli. xxvii*). Percussit Dominus caput de domo impii, maledixit sceptris ejus (*Habac. iii*) et universo exercitui ejus venientibus ut turbo ad dispergendum nos. Sicut absciso capite membra omnia contabescunt, ita submerso principe nequam exercitus dispergitur. Spero autem in Domino Deo meo et in dulcissima matre ejus, quod temporibus meis nullum habebit conatus eorum effectum. Ilæc sunt quæ Christo revelante cognovi, et vidi et risi et gavisus sum. Risum enim mihi fecit Dominus, et quicunque audierit corridebit mihi. » Notatur tempus et hora. Mittuntur in Daciam nuntii, de omnibus diligenter inquirunt, inveniuntque sic omnia hora eadem accidisse qua beatissimo regi fuerant cœlitus revelata. Fama autem tanti crebrente miraculi, cecidit timor super omnes qui audierunt verbum. Et scientes quia Deus ipse pro Edwardo pugnaret, tam Daci quam cæteræ nationes intercurrentibus nuntiis et muneribus fœdus cum eo pepigerunt.

Proceres regni de voto suo solvendo alloquitor, et nuntii Romanam diriguntur.

Succedentibus prosperis rex beatus nequaque sua sponsonis est oblitus, nec in die bonorum immemor fuit malorum. Sed cogitans et recogitans quanta sibi fecerit Dominus, qui ditavit egenum,

A sublimavit humilem, inglorium coronavit, parat reddere vota quæ distinxerunt labia ejus. Parat sumptus, separat donaria, vocatisque totis regni primatibus, habuit cum eis hujusmodi vel de statu regni, vel de sua peregrinatione sermonem:

« Benedictus Deus qui magnificavit misericordiam suam facere nobiscum, qui visitavit in virga iniqüitates nostras (*Psalm. LXXXVIII*), et in verberibus peccata nostra, pietatem suam non amovit a nobis. Ecce quomodo depositus potentes, et exaltavit humiles, quomodo esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes (*Luc. i*). Per me reges regnant, ait ipse (*Prov. viii*), et principes justa decernunt. Non excidit a nobis quomodo irruentibus in hereditatem nostram barbris, facti sumus opprobrium vicinis nostris, subsannatio et illusio his qui in circuitu nostro sunt (*Psalm. LXXVIII*). Aliis namque interfectis, aliis fugatis, aliis jugo ignominiosæ servitutis oppressis, nihil fere honoris, nihil glorie nostro generi reliquerunt. Tandem, defuncto patre meo, fratribus pereemptis, actis in exsilium nepotibus, cum hostibus nostris in omnibus fortuna faveret, mibi profecto nihil speci superesse videbatur. Ego vero contra spem in spem credens, et Domini misericordiae me totum dedens, peregrinationem meam ad sanctorum apostolorum limina vovi, et deinceps divinæ me protectioni dispositionique commisi. Ille autem respxit in orationem meam et non sprevit precem meam (*Psalm. ci*), et abstulit opprobrium meum (*Ecli. XLVII*), et restituit me in regnum patris mei; insuper cuinulavit d. viitis, auxit gloria, donis cœlestibus illustravit. Ipse sine sanguine rebelles subegit, hostes subvertit, et omnia nostra amabili quadam composuit pace. Absit, absit ut tot et tantis ejus beneficiis inveniamur ingrati, quin potius de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi in justitia et veritate. Faciamusque quod ait Propheta: *Vorete et reddite Domino Deo vestro* (*Psalm. LXXV*). Decernite ergo mecum, quomodo me peregrinante regnum subsistat Anglorum, qua lege, qua pace, quo judice omnia disponantur; quis, cui præferatur regio[n]i, quis castra, quis urbes, quis privata, quis publica negotia procuret. Erit autem unus omnium custos et protector Deus, et pacem quam dodit ipse servabit, nobiscum proficiens, et volbiscum remanens, qui et vos custodiat et me reducat.»

Ad hanc vocem tota illa multitudo contremuit, et interiorem produnt lacrymis suspirisque dolorem. Jam jamque manus Danica timebatur quam ejus meritis evaserant, jam jamque deletum iri totam patriam formidabant. Erupit sermo in populum, et ecce clamor, ecce tumultus, et quasi jam sœvirent incendia, plena lacrymis insula videbatur. Videres pauperes nunc manus extendere ad cœlum, nunc rurus in terram ruere, et quasi morituros fame si rex discederet, de sepultura tantum et tumulo cogitare. Tunc omnes in commune vociferantes in regem, se non deserendos, se non exponendos gladius, patriam

hostibus non prodendam, nec dimittendum pacis obsidem quen Deo dante receperant, nec pro uno, ut putabatur, hono tot admittenda pericula allegabant. Imperant pontifices, roganter proceres, plebs extorquet, ut si non omittendum iter istud censuratur, censeat vel differendum. Tunc ille tot lacrymis, tot vocibus, tot precibus se urgeri sentiens, diu inter pietatem et desiderium fluctuabat, quia et voto supercedere periculosum, et tantorum precibus fletibusque non cedere inhumanum arbitrabatur. Tandem quid aptius esset Deo scire desiderans, peregrinationem non quidem dimittendam sed differendam interim consultius aestimabat, donec apostolice auctoritatis consilio et voluntate consulta, ex ejus sententia aut votum redimeret aut impleret. His auditis, tanta fuit omnibus divitibus pauperibusque letitia, ut Edwardum suum rursus sibi redditum, rursus revocatum exsilio aestimarent. Agit unusquisque pro gradu suo, pro officio suo, pro facultate sua, ut regem dilationis non tandeat, aliis orationes, eleemosynas aliis, suam etiam pro eo peregrinationem nonnullis promittentibus. Dirigendi mox ad sedem apostolicam eliguntur legati archiepiscopus Eboracensis Aelredus, episcopus Wintoniensis Hermannus, abbates præterea duo spectatae religionis, cum pluribus aliis tam clericis quam laicis. Parantur interim necessaria, susceptoque a rege mandato ad urbem proficiscuntur. Credendum Dei actum providentia ut regii responsales congregatam ibi synodum maximam reperirent, in qua praesidente beatæ recordationis papa Leone de negotiis ecclesiasticis tractabatur. Gaudet in eorum adventu illa sanctorum præclara societas, et quasi sibi missum de cœlo solarium, tantorum patrum præsentiam suscepérunt; magna munus judicantes quod a finibus terræ tales viri tali tempore tali conventui occurrisserent. Igitur, patre beatissimo præcipiente, nuntii causam pro qua venerant dicti precedunt in medium, patribus qui assidebant præbentibus cum summa devotione silentium. Exponunt desiderium regis et regni periculum, dispensandum pacis, clamorem pauperum, lacrymas orphnorum, obductam etiam necdum recenti plagæ cicatricem asserebant, quæ Danica rabie Anglis inficta, si rex discederet, acrior timebatur. Silentibus nuntiis, sonuit in ore omnium gratiarum actio et vox laudis. Prædicatur circa Deum regis, circa regem plebis devotio. Mirantur mansuetudinem David, prudentiam Joseph cum divitiis Salomonis in tali principe convenisse. Tandem summo pontifice dictante sententiam, omnes in commune decernunt pro pace regni, pro utilitate Ecclesiae, pro necessitate pauperum et quiete monasteriorum, regem auctoritatem Dei et beati Petri, præsentis etiam sacratissimæ synodi, a voti hujus vincule solemniter absolvendum, expensas paratas itineri pauperibus erogandas. In voti recompensatione construendum in honore beati Petri regiis copiis monasterium, vel aliquod destructum a barbaris

A reparandum. Exhinc legatarii oblatis muneribus que sanctorum ecclesiis rex sanctus direxerat, accepta benedictione pontificis cum litteris apostolicis lati repatriant: transvectique in insulam in conspectu concilii quod propter hoc ipsum regia potestas coegerat, epistolam tradiderunt.

SCRIPTUM PAPE.

LEO episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio EDWARDO Anglorum regi, salutem et apostolicam benedictionem.

Quoniam voluntatem tuam laudabilem et Deo gratiam agnovimus, gratias agimus ei per quem reges regnant et principes justa decernunt (Prov. viii). Sed quia prope est Dominus in omni loco omnibus invocantibus eum in veritate, et sancti apostoli cum B suo capite conjuncti unus spiritus sunt et pias preces æqualiter audiunt; et quia constat periclitari regionem Anglicam ex tua discessione qui freno justitiae tuæ seditiones ejus motus cohibus, ex auctoritate Dei et sanctorum apostolorum et sanctæ synodi absolvimus te a peccato illius voti pro quo Dei offensam times, et ab omnibus negligentiis et iniquitatibus tuis, ea nimirum potestate usi quam Dominus in beato Petro concessit nobis, dicens: « Quæcumque solveritis super terram soluta erunt et in cœlis (Matth. xvi). » Deinde præcipimus tibi sub nomine sanctæ obedientiæ et pænitentiæ, ut expensas quas ad iter istud paraveras pauperibus eroges, et cœnobium monachorum in honore sancti Petri C apostolorum principis aut novum construas, aut restitutum augeas et emendes, et sufficientia victualium fratribus de tuis redditibus constituas, quatenus dum illi assidue inibi Deum laudaverint, et sanctis augeatur gloria et tibi indulgentia. Cui loco quidquid contuleris vel collatum est vel conseretur, ut ratum sit apostolica auctoritate præcipimus, et ut semper habitatio monachorum sit, et nulli laicæ personæ nisi regi subdatur. Et quæcumque privilegia ibi constituere volueris ad honorem Dei pertinientia, concedimus et robustissima auctoritate confirmamus, et infractores eorum æterna maledictione damnamus.

De visione quæ apparuit cuidam incluso de ipse rege.

D De sponsalibus regis litterisque pontificis oraculum cœleste concurrit, quod non longe agentibus nuntiis viro cuidam sancto quid Romæ egissent nescienti, apostolorum principe sibi apparente, personuit. Erat vir iste dilectus Deo et hominibus, qui specu subterraneo multis annis inclusus, suorum erat meritorum stipendiis jam vicinus. Hunc Petrus beatissimus in visione noctis assistens, cum metum vocis ac vultus lenitate depulisset: « Rex, inquit, Edwardus pro voto quo se cum adhuc exsularet astrinxerat, pro regni etiam pace plebisque consilio, pro pauperum quoque necessitate preceque sollicitus, Romanam Ecclesiam de omnibus credidit consulendam. Noverit ergo se mea auctoritate ab hac alligatione solutum, et de cœnobia

ad mei honorem nominis construendo a summo pontifice suscepisse salutare mandatum. Incunctanter itaque litteris apostolicis fidem habeat, præceptis obediat, consiliis acquiescat. A me enim egressus est sermo, quem sibi quondam patrnum elegit, me comitem, gratiae largitorem. Est autem mihi locus in occidentali parte Londoniarum, a me electus, mihi dilectus, quem quondam mihi propriis manibus consecravi, mea nobilitavi præsentia, divinis insuper miraculis illustravi. Thorneia nomen est loci, qui quondam ob peccata populi barbarorum traditus potestati, pauperrimus ex divite, humilis ex sublimi, ex nobili factus est contemptibilis. Hunc rex me præcipiente in habitaculum monachorum suscipiat reparandum, sublimandum ædificiis, possessionibus ampliandum. Non erit ibi illud, nisi domus Dei et porta cœli (*Gen. xxvii*). Ibi erienda est scala, per quam descendentes et ascendentes angeli (*ibid.*), preces et vota hominum Deo perferant, et referant gratiam. Inde ascendentibus reserabo januam paradisi, ut ex officio quod meus mihi injunxit Dominus ac Salvator, et ligatos absolvam, et absolutos suscipiam et quam eis delictum obcluserat, justificatis patriæ portam cœlestis aperiam. Tu autem omnia quæ a me audisti et didicisti litteris tradens, mitte qui perferat regi, ut Dei munere duplicato, et de absolitione securior, et in præcepti executione devotior, in mei autem dilectione et obscurio reperiatur propensior. » His dictis, lux cum loquente disparuit. Ille nihil moratus, ac cito notario, quæ viderat vel quæ audierat, schedulae litterisque commisit, et tradens epistolam bajulo, ad cuiam quæ multis tunc millibus aberat, ut ei fuerat imperatum direxit. Ea igitur die, loco eodem, in eodem concilio quo legati redeuntes ab urbe apostolicum retulere mandatum, epistola etiam viri Dei regi præsentata profertur in medium, lectoque sancti papæ Leonis rescripto, loco sequenti beati senis apices recitantur. Voce exteriori ac jubilo interiori benedicitur Deus in donis suis et laudatur in omnibus operibus suis. Mirantur omnes regis sanctitatem, amplectuntur apostoli gloriam, confirmantur in fide, spe a terrenis ad cœlestia attolluntur, in Dei amore sincerius accenduntur. De oraculi veritate nulla potuit esse cunctatio, cum in Wigornensi provincia vir ille ab hominum conversatione seclusus, quid Romæ egerint, quid in mandatis accepterint, quandove redierint, scire non nisi Deo revelante potuit. Tunc rex latus et alacer, ut ei fuerat constitutum, pecuniam quam in peregrinationis suæ solatium procuraverat dispersit et dedit pauperibus. (*Psal. cx*), operique injuncto intendens animum thesauros effudit. Insuper et tributum illud gravissimum quod tempore patris sui primo classi Danicæ pendebatur, postmodum vero fisco regio annis singulis inferebatur, regia liberalitate remisit, et ab onere hoc importabili in perpetuum Angliam absolvit. Unde sancto huic regi non inconve-

A nienter aplatur quod scriptum est : *Beatus vir qui inventus est sine macula, et qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia thesauris* (*Eccli. xxxi*). *Inventus sane sine macula ob privilegium castitatis. Post aurum non abiit, quod potius dispersit; nec speravit in thesauris*, quos in Dei opere non tam minuit quam consumpsit. Quis est hic, et laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua, reddens cæcis visum, et claudis gressum, fugans febres, et paralyticos sanans et diversas hominum valitudines curans. Ex quibus aliqua huic operi dignum ducimus inserenda.

De contracto quem rex sanctus portando curavit.

Cum in civitate regia in palatio juxta heati Petri basilicam rex pacificus aliquando moraretur, subveniens vir quidam miserabilis Hibernicus genere, secundum proprietatem linguæ illius vocabulo Gillemichel, pedis utriusque privatus officio. Nervi enim in poplite contracti, ad posteriores corporis partes crura retrorserant, tali natibus inhæserant, immersi carnis pedum articuli a lumbis ejus et deorsum corpus omne perverterant. Porrectis terra tenus manibus scânnis suppositis repebat, et factus sibi met ipsi gravis, trahebat se post se, miserabile spectaculum intuentibus præbens et multorum in se provocans pietatem. Accessit ad cumulum infelicitatis rei inopia familiaris, ob quam famis injurya et inclemens aeris tibe simul ac macie semesum corpus illud afficerant. Hic igitur cum curiæ irrepsisset, et se regis cubiculario obtulisset : « Itane, inquit, Hugoline, non me respicies? non misereberis? non te movebit unius hominis tanta calamitas? » Et ille : « Quid me vis facere? » Cui pauper : « Sexies, inquit, sanctorum apostolorum limina in urbe qua requiescunt, ita miserabiliter repens ut tu ipse nunc aspis, visitavi, sanitatem vero needum promerui, quam tamen mihi Petrus beatissimus non negavit sed distulit, socium in hoc miraculo habere volens Edwardum, quem sibi novit in omnibus esse devotum. Jam enim nunc septimo prefecturus ad urbem, ab ipso sancto apostolo in mandatis accepi, regem adire, apostolicum perferre præceptum, ut me suo sacro subvectum dorso ad ecclesiam ejus quæ palatio vicina est perferat, recepturum si id fecerit meritis ejus membrorum meorum integrum sanitatem. » Haec ubi nuntiata sunt regi, agit Deo gratias, seque paritum apostolo, nec inopi defuturum sed præbiturum obsequium, ut in mandatis accepérat, policebatur. Scitatus mox æger accessit. Rex ut spiritalis ille asinus fortis ac cubans in terminis suppositus humeros suos ad portandum. Audite hæc, omnes gentes, auribus percipite qui habitatis terram (*Psal. xlviii*). Congregamini ad spectaculum, quale circus nullus unquam præbuit, nec theatrum finxit. Pendet ab humero tanti principis plenus sordibus pauper, squalidis manibus brachiisque squamosis regium illud pectus collumque complectitur. O monile omnij gemma splendidius, o torque omni pretio-

giorem auro, omni electro fulgentiorem. Interea ex assistentibus ridebant nonnulli, alii a paupere illum sum regem jocabantur, alii justi simplicitatem et mansuetudinem fatuitatem interpretabantur. Ecce novus David saltus et plausus, ecce novus Michol contemptus et risus. Quibus tamen erat mens sanius, feliciorem eum sub tali sarcina quam sub corona aurea judicabant. Tu enim, Christe Jesu, tu in paupere portabaris, qui quondam in paupere quem Martinus texerat tegebaris. Sed hoc tunc oraculo, hoc nunc miraculo prodidisti. Cum itaque oneratus nobili illo onere rex paululum processisset, subito nervi quos inveteratus ille morbus contraxerat extunduntur, meatus sanguinis quos venarum rigor obcluserat, reserantur, rigantur ossa, carnes marcide recalescent. Emergunt a carne articuli, pedes solvuntur a natibus. Distendit homo crura poplite jam flexibili, sanieque cum sanguine profluente, vestis regia ornatur potius quam foedatur. Jam tunc satis esse clamant omnes sanatum languidum, onus ob sordes ulcerum jam deponendum. Ille memor praecepti quod suscepérat, sirenarum cantus obturata aure petransiit, ingressusque ecclesiam, ante sanctum altare holocaustum quod detulerat Deo ac beato Petro resignat. Suscepit ab humeris sancti pauperem magnæ religionis vir ipsius sacrista ecclesiæ nomine Godricus, lotisque membris ulceribusque curatis, paulo post sanum et incolumem dimisit. Stetit supra pedes suos homo, ac solidatis basibus ejus et plantis, regi præsentatur. A quo itineris suscepto viatico, benedicens Déum profectus est Rūmam, acturus beato Petro apostolo gratias, et sancti regis merita prædicaturus ubique. Ad tanti testimonium miraculi, scamna quibus miser illi repens inniti consueverat, in ecclesia suspenduntur, gratum spectantibus præbentia spectaculum, et regis sanctitatem advenientibus ostendentia. Hoc profecto miraculum ad diligenda simul et veneranda beati Petri merita maximum sancto regi præebuit incentivum, et ad opus quod in ejus nomine inchoaverat consummandum et desiderium ignivit et illexit affectum. Verum præ cæteris quæ beato Petro per Angliam consecrata sunt loca, hunc potissimum restaurandum elegit, quia non solum, ut supra diximus, cœlestis visionis oraculo, sed etiam antiquissimi attestatione miraculi istum si didicit præ omnibus chariorem. Quod licet præter materiam esse videatur, ad ostendendam tamen regis in hac electione industriam, huic operi nostro credimus inserendum.

De ecclesia Westmonasterii quam sanctus Petrus dedicavit.

Tempore quo rex Aedelbertus qui regnauit in Cantia, prædicante beato Augustino, fidei sacramenta suscepérat, nepos quoque ejus Sebertus qui orientalibus Anglis præfuit, fidem eodem episcopo evangelizante suscepit. Hic Londoniis, quæ regui sui metropolis habebatur, intra muros ecclesiæ in honore Pauli beatissimi construens, episco-

A pali eani sede voluit esse sublimem. Cui sanctus Mellitus quem beatus papa Gregorius cum pluribus aliis miserat in adjutorium Augustino, merito simul et honore pontificali primus omnium præfuit. Volens autem rex utrique apostolo se gratum præstare, in occidentali parte ejusdem civitatis extra muros, in honore beati Petri monasterium insigne fundavit, multis illud donariis ornans et ditans possessionibus. Venerat autem tempus quo ecclesia in eo fuerat dedicanda, paratisque omnibus pro loco, pro tempore, pro monasterii dignitate, agente etiam ea nocte in tentoriis episcopo, dies crastina præstolabatur. Magno plebis exspectatio, quæ adhuc rudis in fide, his solemnis interesse non solum pro devotione, sed etiam pro admiratione gaudebat. Eadem nocte piscatori cuidam in Thamensis fluvii, qui eidem monasterio subterfluit, ulteriori ripa, in habitu peregrino beatus apostolus Petrus apparet, promissa mercede transponi se ab eodem et petit et promeruit. Egressus autem e navicula piscatore cernente ecclesiam ingreditur; et ecce subito lux cœlestis emicuit, miroque splendore collustrans omnia, noctem convertit in diem. Adfuit cum apostolo multitudo supernorum civium egregientium et ingredientium, et choris hymnidicis præeuntibus melodia cœlestis insonuit. Omnia plena lumine, omnia reserta dulcedine. Aures angelicæ vocis mulcebat jucunditas, naræ indicibilis odoris fragrantia perfundebat, oculos lux cœlestis illustrabat. Videbantur quasi mixta terrena cœlestibus, humana conjuncta divinis, et quasi in scala Jacob angeli descendentes et ascendentæ (*Gen. xxviii*) in illis sacris solemnis viscebantur. Quid plura? Peractis omnibus quæ ad ecclesiæ dedicationem pertinent solemnis, redit ad piscatorem piscium piscator egregius hominum. Quem cum divini luminis fulgore perterritum alienatum pene sensibus reperisset, blanda consolatione hominem sibi, animum reddit rationi. Ingredientes cymbam, simul uterque piscator, inter loquendum apostolus hominem hisdem quibus se quondam magister suus conveniens verbis: « Nunquid, ait, pulmentarium non habes? — Tum, inquit, inconsuetæ lucis perfusione stupidus, tum exspectatione tui detentus, nihil cepi, sed promissam a te mercedem securus exspectavi. » Ad hæc apostolus: « Lava nunc, inquit, retia ad capturam (*Luc. v.*) ». Paruit imperanti piscator, et mox implevit rete piscium maxima multitudine. Quibus ad ripam extractis: « Hunc, inquit, apostolus qui cæteris magnitudine pretioque præcellit, Mellito ex mea parte pisces defer episcopo. Pro naulica vero mercede cætera tibi tolle. Ego sum Petrus qui loquor tecum, qui cum meis concivibus constructam in meonomine basilicam dedicavi, episcopalem benedictionem meæ sanctificationis auctoritate præveni. Dic ergo pontifici quæ vidisti et audisti, tuoque sermoni signa parietibus impressa testimonium perhibebunt. Supersedeat igitur dedicationi, supplet quod omisimus, Dominici videlicet

corporis et sanguinis sacrosancta mysteria, populumque erudiens sermone et confirmans benedictione, notificet omnibus hunc locum me crebro visitatrum, hic me fidelium vocibus et precibus adsuturum. Sobrie vero, juste et pie in hoc loco viventibus (*Tit. II*) cœli januam reseraturum. His dictis, clavicularius cœlestis disparuit. Et jam nocturnis tenebris finem dedit aurora, cum beato Mellito ad futura dedicationis celebranda mysteria processuro, cum pisce piscator occurrit. Quem cum episcopo resignasset, omnia quæ ei ab apostolo fuerant mandata prosequitur. Stupet pontifex, reseratisque saecula basilicæ valvis, videt pavimentum utriusque alphabeti inscriptione signatum, parietem bissenis in locis sanctificationis oleo litem, tot cereorum reliquias duodenis crucibus inhaerere, et quasi recenti respersione adhuc cuncta madescere. Nihil ultius ambiguatis de his quæ piscator astruxerat in cujusquam animo potuit residere, cuius assertioni signa cœlestia testabantur. Refert haec episcopus populo et mox una vox omnium pulsat cœlos laudantium Deum et benedicentium, qui ad fidem omnium confirmationandam, in hujus templi sanctissimi dedicatione cœli terreque patriam unam fecit rempublicam. Dant fidem miraculo piscatoris illius tota successio, quæ sicut a patre acceperant, totius emolumenti quod eis ars illa deinceps contulit, beato Petro eique servientibus offerre decimas non desunt. Unus tamen semel fraude ausus inferre, mox tam diu artis caruit beneficio, donec confessus reatum, et ablatum restitueret, et promitteret correctionem.

De responsalibus iterum ad dominum papam directis per ipsum regem sanctum.

Hæc cum beatus Edwardus relatione ac scriptis veterum didicisset, concaluit cor ejus intra eum; et ad præfatum monasterium ædificiis et ornamentijs, dignitatibus etiam ac possessionibus altius extollendum in meditatione ejus exarsit ignis. Quæ ut futuris temporibus firma et integra illibataque durarent, apostolica auctoritate omnia creditit confirmanda. Præterea inter crebra miracula quibus quotidie illustrabatur, inter pacis gaudia quibus fruebatur, in humilitatis solidissima petra consistens, semper pavidus, semper suam erat fragilitatem suspectus. Beatus profecto vir qui semper metuit Dominum, et in mandatis ejus voluit nimis (*Psal. cxii*). Ideo gloria et divitiae in domo ejus, et justitia ejus manet in æternum (*ibid.*). Jam a votu apostolica auctoritate absolutus, et adhuc tamen de ipso sollicitus, iterato ad apostolorum limina legatos parat dirigere, iterato apostolicam majestatem consulere, iterato id ipsum vel aliud quid in voti recompensatione sibi poscit injungi. Emerserant et aliae causæ in Anglorum ecclesia, de quibus ea sedes præcipue fuerat consulenda, de qua specialiter dictum est: *Quia portæ inferi non prævalebunt adversus eam* (*Matth. xvi*). Itaque rex sanctus de omnibus curam gerens, omnia secundum catholicae veritatis regulam

A fleri volens omnibus etiam prodesse desiderans, ut ipse de suis securior efficeretur, et aliis ad salutem doctrina apostolica præberetur, cum Aeldredo Eboracensi archiepiscopo duo mittuntur in pontificatum electi, Guiso scilicet ad ecclesiam Wellensem Waldeus vero ad Herefordensem. Qui præsente eo cum quo venerant archiepiscopo, a domino papa munere consecrationis suscepto, in concilio quod in Lateranensi palatio, Dei, ut credimus, tunc nutu, forte convenerat, cum ceteris patribus honorifice conserderunt. Deinde tempore opportuno cum litteras regis in medium protulissent, cetera quæ eis fuerant imperata adjiciunt. Favet votis regiae sanctitatis summi pontificis totiusque sacri conventus unanimis rationabilisque sententia. Acceptaque B sancti patris epistola, nihil omnino adversi toto illo itinere passi cum summo tripudio regi patriæque rediuntur.

LITTERÆ REGIS AD NICOLAUM PAPAM DIRECTÆ

Summo universalis Ecclesie Patri NICOLAO, EDWARDUS, gratia Dei Anglorum rex, debitam subjectionem et obedientiam.

Glorificamus Deum quia curam habet electæ sue Ecclesie, quando in loco boni predecessoris vos optimum successorem constituit. Quapropter justum judicamus apud vos velut ad solidam petram acuere, et probare omnes bonas actiones nostras, et vestram notitiam atque societatem in bono habere, quatenus eas donationes et privilegia quæ oblinuimus apud predecessorem vestrum, renovetis et augeatis nobis; videlicet, ut quod ille injunxerat nobis sub nomine obedientiae et paenitentiae propter votum quod voveram ire Romam, et in remissionem omnium peccatorum meorum, construere cœnobium monachorum in honore apostoli Petri, ratum faciatis, et privilegia possessionum, et dignitatem ejusdem loci confirmetis, renovetis, dque augeatis, et in perpetuum immutabilia stare decernatis. Ego quoque pro modulo meo, augeo et confirmo donationes et consuetudines pecuniarum quas sanctus Petrus habet in Anglia, et ipsas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, ut oretis pro me et pro pace regni mei, et continuam ac solemnem memoriam instituatis totius gentis Anglicæ coram corporibus sanctorum apostolorum.

PRIVILEGIUM DOMINI NICOLAI PAPÆ.

NICOLAUS episcopus, servus servorum Dei, gloriosissimo ac piissimo, omniisque honore dignissimo, speciali quoque filio nostro EDWARDO Anglorum regi, visitationem omnimodam, salutem mellissum et benedictionem apostolicam.

Omnipotenti Deo referimus grates, qui vestrum prudenterissimam excellentiam in omnibus ornavit ac decoravit erga beatum Petrum apostolorum principem, et nobiscum habere dilectionem et in omnibus apostolicis consentire censuris. Litteras igitur vestræ nobilitati transmittimus, et per eas societatem sanctorum apostolorum et nostram vobis damus, orantes misericordiam illius qui est Dominus omnium et rez

super omnia solus, ut ipse participem vos faciat ex omnibus si qua sunt coram Deo bonis operibus nostris, et fratres nos, et socios in dilectione constitutus in omni tempore amplius, ac non minorem partem nostri obsequii reconsignet in suo regno quam nobismetipisis provenire optamus. Erimus etiam deinceps pro vobis sine dubio orantes assidue, ut ipse Deus vobis subjiciat hostes et inimicos qui contra vos voluerint insurgere, et confirmet vos in paterno solio ac propria hereditate, et beatus Petrus sit vobis custos et adjutor in omni tribulatione. Claret enim Anglorum reges pro reverentia et devotione quam exhibuerunt beato Petro apostolo, gloria et honore floruisse, ac ipsius patrocinio famosos triumphos obtinuisse. Cujus beati apostoli meritis, vestro desiderio et voluntati omnipotens Deus præstet effectum, et confirmet vobis paterni regni imperium, et tribuat incrementum, et post præsentis vitæ decursum, perducat ad æternum permanentis gloriæ imperium. Renovamus ergo, et confirmamus, et augemus vobis privilegia vestra; scilicet, ut absolutus sitis ab illo roto quod timebatis, et ab omnibus aliis peccatis et iniuritatibus vestris, auctoritate illius qui me licet indignum sanctæ crucis præesse voluit Ecclesiæ. Præterea, illi loco quem sub nomine sanctæ penitentiæ construendum et meliorandum suscepistis, quoniam, ut fertur, primam antiquitus consecrationem a beato Petro apostolo accepit, cuius licet indigni vicarii sumus, et quia regia antiquitas sedes est, ex auctoritate Dei et sanctorum apostolorum, atque hujus sanctæ Romanæ sedis, et nostra concedimus, permittimus, et solidissime confirmamus, ut amplius in perpetuum regiæ constitutionis et consecrationis locus sit, atque repositorium regalium insignium, et habitatio perpetua monachorum, qui nulli omnino personæ nisi regi subdantur, habeantque potestatem secundum Regulam sancti Benedicti per successores eligere idoneos abbates, neque introducatur per violentiam extranea persona, nisi quam concors congregatio præesse elegerit. Absolvimus etiam eum locum ab omni servitio, dominatione episcopali, ut nullus episcopus illuc introeat ordinatus vel præcepturus aliquid, nisi ex consensu et petitione abbatis et monachorum. Et habeat idem locus liberum præcinctum, id est ambitum et cœmeterium mortuorum circa se absque episcopali, vel cuiuslibet respectu, vel exactione. Et omnia quæ ad libertatem et exaltationem loci illius, ad honorem Dei pertinentia, per nostram auctoritatem accedere possunt, promptissima et hitari voluntate concedimus. Possessiones autem quas antiqui reges, seu quicunque alii homines, vos quoque et vestri barones ad eundem locum contulistis, et chartas quæ ex eis factæ sunt, divina et nostra auctoritate roboramus, et ratas ac stabiles esse decernimus. Et infractores, vel earum invasores, vel diminutores aut dispersores, venditores etiam æterna maledictione cum Juda proditione damnamus, ut in beata partem non habeant resurrectione; sed a beato Petro apostolo se judicandos

A sciant, quando sedebit cum suis coæpostolis iudicantis duodecim tribus Israel. Vobis vero et posteris vestris regibus committimus adocationem et tuitionem ejusdem loci, et omnium totius Anglie ecclesiarum, ut vice nostra cum consilio episcoporum et abbatum constituas ubique quæ justa sunt. Scientes per hoc vos recepturos dignam mercedem ab eo, cuius regnum et imperium non desinet nec minuetur in saeculum.

Lectis igitur apostolicæ majestatis apicibus, exultavit in gaudio rex beæssimus, omnique sollicitudine quam ex voti obligatione contraxerat exiuit, cuncta regni negotia ducibus proceribusque committens, totum se divinis mancipabat obsequiis. Quanto autem se corporalibus subtrahebat, tanto B luminosius se spiritualibus indidit theoriis. Unde crebro ecclœsiæ secretorum revelatione et spiritualium visionum suavitate meruit resoveri, sicut sequentia declarabunt.

Quomodo super altare Jesum Christum in sacramento cum quodam comite vidit.

In monasterio namque beati Petri apostoli quod construendum ampliandumque susperat, ante altare in honore Trinitatis deificæ consecratum, sacrosanctis redemptionis nostræ mysteriis rex Christianissimus assistebat. Adfuit cum omni reverentia spiritusque dulcedine nominandus comes Lefricus, cuius memoria in benedictione est, cum uxore Godgiva interpretationem sui nominis magnitudine rerum execuscione complerente, interpretatur enim *bonum donum*, vel quod ipsam quasi bonum donum ecclesiæ sue profutaram Christus attulerat, vel quod ipsa fidei ac devotionis Deo munus acceptissimum continue offerebat. Cum tali ergo sui lateris socia comes sanctissimus in Dei opere semper intentus, multorum cœnobiorum fundator exstitit, et sobrie et juste et pie in omnibus vivens (*Tit. n.*), possessionum suarum et thesaurorum Christum fecit hæredem. Ille ergo a latere regis paululum tamen semotus astabat, dignus per omnia qui tanti talisque miraculi conscientis et testis existeret. Agitur in altari celeste mysterium, manibus sacerdotis divina sacramenta tractantur. Et ecce speciosus ille forma præ filiis hominum (*Psal. XLIV.*). Christus Jesus in ara consi-

D stens, oculis utriusque visibiliter corporalibus apparuit, sacraque dextera super regem extensa, signum sanctæ crucis eum benedicendo depinxit. At rex, demisso capite, divinæ adorabat præsentiam majestatis, humiliatoque corpore tantæ benedictioni reverentiam exhibebat. Comes vero quid in animo regis ageretur ignorans, volensque regem tantæ visionis esse participem, cœpit velle ad illum usque procedere. Veruni rex quid in mente comitis volvitur intelligens: « Sta, inquit, Lefrice, sta, quod tu vides video et ego. » Inde ad preces lacrymasque conversi, inebrichantur ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis ejus potabantur (*Psal. XXXV.*). Post finem officii conferunt de cœlesti visione sermonem, et cœlesti paduæ saginati, dies diei eructat

verbum, suspiriisque crebro sermonem interrum-
pentibus: « Te nunc, ait rex, mi Lefrige, per ejus
quem vidimus majestatem obtestor, ne quoadusque
vixerimus sermo iste proferatur in publicum, ne
vel nos in prouinciam nostram ob favorem vulgi pul-
set elatio, vel fidem derogeret dictis infidelium æmu-
latio; » Domini sui in his secutus exemplum, qui
coram discipulis transfiguratus, descendedibus illis
de monte: *Nemini, ait, dixeritis visionem, donec Filius hominis a mortuis resurgat* (*Matth. xvii.*). At
comes discedens a curia, divina, ut creditur, inspira-
tione edoctus, ita domini sui servavit imperium,
ut tantæ virtutis sublimitas posteros non lateret.
Veniens itaque monasterium Wigornense, viro cui-
dam religioso eadem qua se rex obligaverat adju-
ratione constricto reserat in confessione sermonem,
rogans ut litteris tradat tantæ visionis arcanum,
talique recordat in loco, ut et præsentes lateat, et
futuorum notitiae non depereat. Annuit vir ille
sanctius petentis affectui, scheduleque mandatum
ordinem visionis cum sanctorum reliquiis in theca
recondidit. Et jam a sancti regis obitu multum tem-
poris fluxerat, cum divino ut credimus nutu, nullo
hominiis actu theca reperitur aperta. Cumque fra-
tres de sanctorum reliquiis diligenter disquirerent,
reperiunt schedulam et evolvunt; nolentesque tan-
tum latere thesaurum, in auribus populi cuncta le-
gerunt. Ita, quod rex voluit esse celatum, Dei est
provideptia propalatum, ut et regis humilitas pro-
bareetur, et nihilominus prodito miraculo fides. cre-
dendum confirmaretur.

*De glandibus et vermis regio tactu a quadam semi-
na expulsis.*

Exhinc crebrescant miracula, signa multiplicantur,
et ad regis merita sublimius declaranda manus om-
nipotentis extenditur. Adolescentula quedam tradita
nuptiis duplice laborabat incommodo. Nam faciem
ejus morbus deformaverat, amorem viri sterilitas
prolis ademerat; sub saucibus quippe quasi glandes
ei succreverant, quæ totam faciem deformi tumore
sædantes, putrefactis sub cute humoribus, sanguinem
in saniem verterant, inde nati vermes odorem
terribilium exhalabant. Ita viro inquietebat morbus
horrorem, sterilitas minuebat affectum. Vivebat in-
felix mulier odiosa marito, parentibus onerosa. Ra-
rus ad eam vel amicorum accessus propter fetorem,
vel aspectus viri propter horrorem. Hinc dolor, hinc
lacrymæ, hinc die noctuque suspiria, cum ei vel
sterilitas opprobrium, vel contemptum infirmitas
generaret. Industriam medicorum avertebat inopia.
Quid ageret misera? Quod solum supererat, ubi hu-
manum deerat divinum precabatur auxilium, quasi
in illam illius æque miseræ mulieris vocem erum-
pens: *Peto, Domine, ut de rinculo improprieti ha-
bas absolvias me, aut certe super terram eripias me* (*Tob.
iii.*). Jubetur tandem in somnis adire palatium, ex
regis manibus sperare remedium, quibus si lota,
si tacta, si signata foret, reciperet ejus meritis sa-
nitatem. Expergefacta mulier, sexus simul et condi-

A tiosis oblita, prorumpit in curiam, regis se repre-
sentat obtutibus, exponit oraculum, auxilium de-
precatur. Ille more suo victus pietate, nec sordes
cavit, nec fetorem exhorruit. Allata denique aqua,
partes corporis quas morbus sœdaverat propriis
maniis lavit, locaque tumentia contrectans digitis,
signum sanctæ crucis impressit. Quid plura? Subito
rupta cute, cum sanie vermes ebulliunt, resedit tu-
mor, dolor omnis abcessit: admirantibus qui ad-
erant tantam sub purpura sanctitatem, tantam sce-
ptrigeris manibus inesse virtutem. Paucis vero die-
bus substituit in Curia mulier regiis ministris neces-
saria ministrantibus, donec obducta vulneribus ci-
catrice incolumis rediret ad propria. Verum ut ni-
hil decesset regi ad gloriam, pauperculæ nihil ad
B gratiam, donatur sterili inopina secunditas, ventris-
que sui desiderato fructu ditata, facile sibi mariti
gratiam conciliavit.

De cæco per manus ejus lavaturam sanato.

Diversa esse munera gratarum, nec omnes om-
nia consecutos, beatissimo Paulo docente didicimus.
Alii, inquit, per spiritum datur sermo sapientiæ, alii
autem sermo scientiæ per eundem Spiritum, alii fides,
alii gratia sanitatum (*I Cor. xi.*). Hoc præcipue
munus curationum licet plenus per Dei Spiritum
rex Christianissimus habuisset, in illuminandis ta-
men cæcis speriali gratia præfulgebat, ob interioris,
ut creditur, hominis puritatem, ut cui munditia
singularis defæcaverat cordis obtutus, ipse in aliis
exteriorum propelleret tenebras oculorum. Cæcus
C quidam satis notus in populo, cum multo jam tem-
pore ademptæ sibi lucis flevisset incommodum, pla-
curit Salvatori uno eodemque miraculo, et regis pro-
palare virtutem, et calamitatem pauperis temperare.
Docetur itaque miser oraculo lumen amissum se
ejus ineritis adepturum, si lympha, qua rex ipse,
faciem perfudisset. Ad manum igitur tractus cum
ad palatum pervenisset, cubiculariis retulit visio-
nem. Quam cum illi piissimo principi suggestissent,
obstupuit ille, plurimumque indignatus, illusum
phantasmatisbus hominem, nihil tale a peccatore
sperandum, apostolicæ hoc esse virtutis, nec fidei
sonniis adhibendam asseruit. Referunt illi non
usquequa fidei sonniis derogandam, cum Jo-
seph et Daniel nocturna visione futura didicerunt,
et nutritius Christi fugiendum cum puero vel re-
deundum, angelo in somnis apparente, cognoverit.
Adjiciunt Deum cui subest cum voluerit posse,
quando voluerit, quibus voluerit, per quos voluerit,
opem ferre miseri; nec hominis esse præceptis re-
sultare divinis, nec cuiquam quod ipse providerit
negare remedium. Itaque cum inter humilitatem et
pietatem regis animus in parvo tempore fluctuasset,
nisi importunitati potentium cessisset humilitas,
nec partes suas pietas deservisset: instabat hora
qua ob solemnum omnium sanctorum vigiliam pre-
cessurus ad ecclesiam rex, ut sibi solet, manus
ablueret. Recepta in pelvi aqua, cum rex saeris
intercesset missarum solemnis, citatur a ministris

cæcus, infundunt aquam orbiculis oculorum, lavant faciem, et per merita sancti regis divinam precantur adesse virtutem. Mira res : quasi nova nobis Siloës de regiis manibus profluxisset, reseratis palpebris haurit lucem, et ad insuetum solis splendorem stupescens circumspicit omnia, et mundum sibi quasi denuo redditum gratulatur. Magnitudo lætitiae lacrymas excusit, in ore astantium gratiarum actio et vox laudis insonuit. Ingreditur oratorium homo acturus Deo gratias, et cum aliis, divinis astabat obsequiis. Videbatur nec agnoscebatur, et aliis decentibus quia ipse est, aliis non, sed similis ejus est, ipse affirmabat se esse quod erat. Intuetur alter alterum, alter alterum convenit, cum illis inter se missantibus missa clauditur, egressusque oratorium rex ab obviis ministris excipitur. Auditio miraculo, ratorquet ad ecclesiam gressum, vocatoque ad se viro : « Verene, inquit, vides, o homo ? » Respondit : « Vere, domine mi rex. — Et quid, inquit, me vides facere ? » Respondit ille : « Dilectam mihi manum tuam extendis, domine mi. » Cui ille : « Et modo quid ? » Et pauper ad cum : « A medio, inquit, digito indicem dividens quasi oculis minitaris. — Jam nunc tertio responde, inquit, et quid agam edicito. » Cui ille : « Barbam, inquit, complecteris, rex. » Tunc sanctus prorumpens in lacrymas ante sanctum altare decubuit, gratias agens, dansque Deo totum, nihil sibi, illud proclamabat Davidicum : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (*Psal. cxiii*).

De alio cæco similiter per beatum virum illuminato.

Non potuit latere quod tali loco, tali tempore, a tali persona actum fuerat, et vir ille cui lux fuerat restituta, stipe regia sustentatus in curia, multo tempore supervixerit. Narratur ubique, per aquam qua rex manus abluerat, hominem oculorum amississe caliginem. Gaudet Anglia prophetam sibi præesse, non regem, qui et morbos curaret et ventura prædicaret, qui et judicaret terram in justitia et populos in æquitate (*Psal. lxvi*). Erat autem vir quidam Lincolniæ civitatis municeps cui casus vel morbus lumen ademerat, viteque suavitatem absorberat. Hinc nata tristitia. Et jam agenti in tenebris tertius effluxerat annus, cum tantæ virtutis fama in spe recuperandæ sanitatis erigitur, et quasi in semetipsum reversus : « Quid est hoc, inquit ? quid moror ? propheta in Anglia est, et ego cæcus sum. Ego in tenebris sedeo, et in tenebris ambulo, cum hic juxta me lux novæ sanitatis resplendeat, et in rege nostro apostolica virtus emineat. » Accidit inter hæc hominem somno sopiri, et ecce in visione nocturna citum ei remedium promittitur, si eadem qua cæcum curatum didicerat medicina, et ipse potiretur. Nihil ulterius hæsitans vir accessit ad curiam, et a cubiculariis desideratum sibi munus et dari petiit et promeruit. Abluitur facies lavacro salutari, et mox tenebris diuturnis lux optata succedit. Agit gratias homo, et ipse deinceps

A regis sanctitatis assertor ad patriam revertitur, summam suis reportans cum sanitate lætitiam.

De quodam cæco regio tactu similiter curato.

Accidit aliquando regale palatium construi in loco cui Bruhebam nomen est. Missa est a magistris operum ad ligna cædenda rusticorum non parva manus. Qui post laborem cibo satiali, cum sol meridiano fervore inclemens restuaret, huc illueque dispersi per umbras, dederunt membra quieti. Post modicum vero cæteris ad opus injunctum alacriter redcuntibus, adolescentis quidam Wulswinus nomine surrexit a somno, aperitisque oculis nihil videbat. Contorquet miserum caput hac atque illac, fricat frontem manu, digitis oculos tergit, sed non exterget caliginem. Intellexit tandem se privatum lumine, et mox in clamorem lacrymasque prorumpens, socios advocat, casum exponit. Præbent illi quæ possunt ejus infelicitati solatium, et manuducatum præstantes reducunt ad propria : sedit in tenebris, et umbra mortis annis uno de viginti, et ecce tempus miserendi ejus. Die quadam infelicitatem suam miserabiliter deploranti, matrona quædam honestæ vitæ gravis moribus miserum consolatura advenit. Quæ dum de statu ejus ut multis moris est, percunctata fuisse, et ille prout tunc animo habebat, respondisset : « Ego, inquit illa, missa sum ad te boni nuntii bajula, quod si fueris absque ulla dubitatione secutus, tibi mox excussis tenebris lux amissa reparabitur. » Cœpit homo gestire præ gaudio, et virtute majora promittens, tale meruit a muliere responsum accipere. « Oportet te, inquit, mi amico, ecclesiæ numero octoginta nudis pedibus et absque lineis circumire, sanctorum cum summa humilitate postulare suffragia, et sic fide non facta, spe certa, hilari spiritu ad palatium properare recepturum ex regiis manibus pristinam sanitatem. » Ille nil moratus, ductore petito, sicut ei fuerat imperatum ecclesiæ visitavit, et sic fide plenus curiam ingressus quærebat qui eum principi nuntiaret. Pertasi omnes multitudine adventantium pauperis neglexere clamorem, insuper increpabant eum ut taceret. Et ille cæci illius evangelici imitator egregius multo magis clamabat. Victi tandem pulsantis importunitate ministri, ejus causam referunt regi. Ille jam his assuetus operibus : « Veniat, inquit, quis enim ego sum qui contristeret et non potius exsultem, si meis manibus licet indignis promissum beneficium pauperi pietas divina contulerit ? » Vocatus adfuit vir captus oculis, et rex tinctis aqua digitis linit faciem, et orbiculis tenebrosia signum crucis impressit. Adfuit mox gratia Salvatoris, et inter manus regis ab oculis utriusque ubertim sanguis effluxit, serenavit pupillas, tumorem depositus palpebrarum. Sic homo redditus luci et astantem sibi intuens regem : « Video te, inquit, domine mi rex, et facies tua tanquam facies angelii stantis ante me. » Egit rex gratias Deo, ipsumque regi palati juxta ecclesiæ Beati Petri apostoli quoad viveret, jussit esse custodem. Vixit

D

multitudine adventantium pauperis neglexere clamorem, insuper increpabant eum ut taceret. Et ille cæci illius evangelici imitator egregius multo magis clamabat. Victi tandem pulsantis importunitate ministri, ejus causam referunt regi. Ille jam his assuetus operibus : « Veniat, inquit, quis enim ego sum qui contristeret et non potius exsultem, si meis manibus licet indignis promissum beneficium pauperi pietas divina contulerit ? » Vocatus adfuit vir captus oculis, et rex tinctis aqua digitis linit faciem, et orbiculis tenebrosia signum crucis impressit. Adfuit mox gratia Salvatoris, et inter manus regis ab oculis utriusque ubertim sanguis effluxit, serenavit pupillas, tumorem depositus palpebrarum. Sic homo redditus luci et astantem sibi intuens regem : « Video te, inquit, domine mi rex, et facies tua tanquam facies angelii stantis ante me. » Egit rex gratias Deo, ipsumque regi palati juxta ecclesiæ Beati Petri apostoli quoad viveret, jussit esse custodem. Vixit

autem usque ad Willielmi magni tempora, virtutis Edwardi testis expertus.

De tribus cæcis et uno monoculo per beatum virum illuminatis.

Miranda quidem hæc, sed plus miranda sequuntur. Inventi sunt ante fores palatii viri quatuor unius oculi fruentes solatio. Nam tribus omni privatis unus præbat monoculus, in modico plane fidelis, ut multa recipere mereretur. Compatitur tantis eadem calamitate laborantibus quidam de palatinis, qui ex regiis manibus tantam videns exisse virtutem, portionem aquæ qua fuerat lux cæco restituta, fide plenus pio surto subrepit, credens illam etiam in plurimis operatum iri, quod in uno tam evidenter eam viderat et effacaciter operata. Egreditur ad miseros vir fidei, rogat eos considerare in Domino et per merita sancti regis reparandam sibi credere sanitatem. Deinde adhibito lavacro tenebrosas pauperum facies lavit, signavit pollice, et non ut sua Deus, sed beati Edwardi merita respicere dignaretur, oravit. Adsuicit statim manus Domini, et reseratis palpebris lumen desideratum infudit. Nox eis in diem vertitur, et facies tenebrosa solis splendore perfunditur. Ita septem lucernæ ex virorum quatuor fronte lucentes, Edwardum nostrum clariorem cunctis sæculis reddiderunt. Hæc de cæcis quibus visum restituit, interim scripsisse sufficiat, ut in hoc ultimo miraculo quo de lucernis septem, fecimus mentionem, regem sanctum septiformi Spiritus sancti gratia doceamus esse repletum; cui spiritus timoris Domini, depulsis superbis tenebris, humilitatis oculum reservavit; cui insidelatitatem cæcitatè deterga, fidei lumen spiritus pietatis infudit; quem spiritus scientiæ, fugata caligine falsitatis, lumine veritatis illustravit; quem spiritus fortitudinis cunctis tam corporalibus quam spiritualibus reddidit hostibus fortiorum; qui tenebris ignorantiae pulsis, per spiritum consilii lumen discretionis obtinuit; quem de terrenis ad cœlestia, de corporalibus ad spiritualia, de nocte mundi hujus ad contemplationem cœlestium luminum spiritus transtulit intellectus; quem propheticæ lucis gratia, et divinorum cognitione consiliorum spiritus sapientiæ munerauit. Merito proinde luce septemplici exteriore hominum oculos depulsa cæcitatè perfusa, qui septem oculorum lumine qui in agro cœlesti visi sunt interiori illustrari promeruit.

Quid de duobus filiis Godwini comitis rex propheta taverat.

Sed jam aliqua de his quæ ei sunt de futuris vel secretis cœlestibus revelata, Deo nobis facultatem tribuente ponamus. Sedebat ad mensam aliquando rex beatus, et a latere ejus comes Godwinus pater reginæ, de quo superius fecimus mentionem. Hujus duo filii pueri adhuc Haroldus et Tostinus ludentes coram eis, cum unus ex illis amarius quam expetebat ludi suavitas insurrexisset in alterum, luctum verterunt in pugnam. Et ecce Harol-

A dus vehementius in fratrem itruens, utramque manum capillis ejus inseruit, prostratumque nisi citius eriperetur virtute superior suffocasset. Tunc rex versus ad ducem: « Nihilne, inquit, aliud, o Godwine, nisi simplicem in his vel ludum puerorum, vel pugnam contemplaris? » Et ille: « Nihil aliud, domine mi rex. — Longe, ait, aliud mea mihi mens loquitur, et quid his futurum sit pueris per hoc mihi bellum revelatur. Emensis quippe puerilibus annis cum in virum eterque profecerit, utriusque pectus adversus invicem livor aduret, et primum circumventione insidiisque privatis quasi ludere videbuntur, ad ultimum fortior infirmorem proscribet, rebellantem prosternet, et prioris mortem post modicum sequens alterius calamitas expiabit. » Quæ omnia sic completa tota Anglia teste probantur. Nam Tostinus ab Haroldo fugatus, cum paulo post ipse in regnum successisset Edwardo, comitante se rege Norwagiæ Haroldo cognomento Harfager, multa classe cum exercitu multo contra fratrem pugnaturus applicuit in Angliam. Contra quos aciem producens Haroldus, victor exstitit; Tostinus in bello prosteratur, rex Norwagiæ lapsus fuga in unam navim cum paucis sese recepit. Eodem anno Haroldus ipse regno spoliatus Anglorum aut misere occubuit, aut ut quidam putant poenitentiae tantum reservatus evasit.

De miserabi morte Godwini comitis.

Sed quia iterato sermonem incidimus de Godwino, inscrendum arbitror quemadmodum eum præditionum suarum donatum stipendiis divini iudicij ultrix ira consumpserit, detestandique facinoris quod in regem fratremque ejus commiserat, populo spectante ipsam quam meruerat poenam exsolverat. Ille enim simplicitate regis abutens, multa in regno contra jus et fas pro potestate faciebat, et ad suæ iniquitatis consensum sëpe regis animum inclinare tentabat. Tandem eousque ejus processit astutia, ut omnes fere regis cognatos et amicos quos de Normannia vel adduxerat vel vocaverat, tam episcopos quam aliarum dignitatum clericos et laicos, fraude, dolo, circumventione de patria perturbaret, credens sibi cuncta pro votis [successura] si necessariis mudatus amicis suis tantum uteretur rex consiliis. At Edwardus pro loco, pro tempore, pro religione cuncta dissimilans divinis vacabat obsequis, Dei justitiam tantam ducis ultum iri malitiæ prædicens, aliquando etiam illud ipsum ipsi Godwino non tacens. Die itaque quadam quæ populo celebris habebatur, cum rex, præsente Godwino, mensis regalibus assideret, inter prandendum unus ministrorum in obicem aliquem immoderatus uno pede impingens pene lapsum incurrit, quem tamen pes alius recto gressu procedens iterum in statum suum nihil injuria passum erexit. De hoc eventu pluribus inter se loquentibus, et quod pes pedi subvenerit gratulantibus, comes quasi ludendo intulit: « Sic est frater fratrem adjuvans et alter alteri in necessi-

tale subveniens. » Et rex ad ducem : « Hoc, inquit, meus mihi fecisset si Godwinus hoc permisisset. » Ad hanc vocem Godwinus expavit, et tristem admodum præferens vultum : « Scio, ait, o rex, scio, adhuc de morte fratris tui tuus me accusat animus, nec adhuc eis aestimas discredendum, qui me vel ejus, vel tuum vocant proditorem ; sed secretorum omnium conscientius Deus judicet, et sic bucellam hanc quam manu teneo guttum meum faciat pertransire et me servet illæsum, sicut nec tuæ prodictionis reus, nec de fratribus tui nece mihi conscientius existo. » Dixerat, et bucellam inferens ori, usque in gutturis medium prostraxit. Tentat interiorius trahere, nec valuit ; tentat emittere, sed hæsit firmius. Mox meatus quibus ducebatur spiritus occluduntur, evertuntur oculi, brachia rigescunt. Intuetur rex infeliciter noorientem, et ultionem sentiens in eum processisse divinam, astantes alloquitur : « Extrahite, inquiens, canem istum. » Occurrunt filii, protractumque de sub mensa thalamis inferunt, ubi post modicum debitum proditori sortitus est finem.

Quid ei Dominus de septem dormientibus spiritualiter revelaverit.

Non satis admirari possum quænam fuerit causa quod eo tempore quo cultu regio clarior, quo procurum circumfusus comitatu severior, quo lautioribus epulis intuentium aestimatione videbatur effusior, abundantiorem spiritualium revelationum gratiam meruerit ; sed nimurum homo in facie. C Deus autem videt in corde. Portabat certe gladium, sed pro officio ; utebatur regalibus, sed pro sacramento ; multo stipatus milite incedebat, sed pro necessitate ; sublimis in convivio residebat, sed pro consuetudine. Felix qui his omnibus sic usus est ut non sit abusus, corpus trædens terrenis et cœlestibus spiritum miscens. Hinc quod in die Dominicæ resurrectionis imperiali stola circumdatus, cum dextram sceptrum, caput ornaret corona, jam cœlestis Agni carnibus saginatus regiam accessit ad mensam, spiritualibus magis quam carnalibus epulis residiens. Timens enim, ut arbitror, ne forte mensa fertilior, cultus festivior, pompa splendidior, animum cœlo intentum sibi vel modicum inclinaret, arctius solito se collegit ad se, et ponens præ oculis Deum, omnia hæc terrena arbitrabatur ut stereora, cum subito vultus ei plus solito serenabatur, interiorque letitia labia solvebat in risum, rursumque solita gravitate resumpta, obscuriorum faciem præferebat. Mirabantur qui astabant et qui residebant, et licet ex his quæ acciderant secretum aliquid regi divinitus revelatum nequaquam ambigerent, nemo tamen audiebat eum interrogare quid accidisset. Finito tandem convivio, mensisque sublati, rex beatissimus thalamum ingreditur, regium depositurus ornatum. Secutus eum comes Haroldus, accitoque uno episcoporum et abbatum uno, simul regem super hoc sermone convenientiunt. Tunc ille : *Beatus, inquit, cuius est*

A *nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas (Psal. xxxix).* Quantum enim se quisque vanis substraxerit, tantum veris arctius inhærebit. Ecce quidem ego inter secundos calices et pinguis sercula ac radiantis metalli splendorem recordatus sum Domini Dei mei, et effudi in me animam meam (Psal. xl), dilatoque sinu mentis oculus interior speciali perfusus lumine radios usque Ephesiorum civitatem mira celeritate porrèxit, et usque in montem Celion progressus, sanctorum septem dormientium quiescentium in spelunca proprietatem vultuum, membrorum quantitatem, qualitatem vestium expressione manifestissima contemplatus est. Hæc dum interiorem risu significante letitiam luminoso corde conspicerem, B subito me cernente a latere dextro super quod multis quieverant annis in sinistrum se latus virtute vertentes divina, dirum mortalibus omen hac laterum mutatione suorum signarunt. Exhibet enim, ut in Evangelio scriptum est : *Surget gens contra gentem, et regnum adversus regnum, et erunt pestilentiae, et famæ, et terræ motus magni erunt per loca (Matth. xxiv).* His quippe septuaginta annis, tantum enim temporis in sinistro latere repausabunt, visitabit Dominus iniquitatem plebis suæ, tradens eos in manus gentium, ut dominantur eorum qui oderunt eos (Psal. cv). Inimici namque nominis Christi in Christianos insurgent, servi dominis rebellabunt, reges insidiabuntur regibus, et principibus principes, et in omnibus terris ulti injuriæ Christi mucro desæviet. Obstupuerunt omnes qui audiebant verbum, et quia extra orbem positi de septem dormientibus nihil audierant, inquirentibus qui essent et unde, rex vitam illorum, et nomina, et passionem, et dormitionis modum exposuit. » Quibus auditis, initio consilio ut fidem posteris facerent, ad explorandam sermonis veritatem, dux militem, episcopus clericum, abbas monachum, cum regis epistola ad imperatorem Constantinopolitanum dirigendos putant. Qui ubi ad urbem regiam pervenerunt, ab imperatore honorabiliter suscepti sunt. Lectis autem litteris exultavit in gaudio spiritus ejus, et thesauros Græciæ Anglis divinitus revelatos plurimum gratulabatur. C D Mittuntur Ephesum, et ex imperatoris mandato, episcopus cum clero et populo præcedunt legatos, introductisque cum aromatibus in speluncam, sanctorum corpora facies et vestes, et ipsos in latere sinistro repausantes ostendit. Et ecce timor magnus irruit super eos videntes omnia signa in martyribus in Græcia, quæ rex sanctus in Anglia, Dei Spiritu docente, didicerat. Facta itaque oratione oblatisque muneribus, cum summa prosperitate repatriant, Græcis exsulantibus in his quæ audierant et viderant, sicut dictum est ad illos, nuntiis tam Anglorum regi quam plebi inauditum miraculum, et fidei certum reportantibus argumentum. Regem non fecellit oraculum, quoniam ipso ad regnum cœlestis translato, cuncta

terrarum regna commota sunt. Syria paganis subiecta, destruta monasteria, dirutæ a fundamentis ecclesiæ, plena funeribus omnia, morte principum Græcorum, Romanorum, Francorum, Anglorum, et regna cætera perturbata. Liquet igitur regem sanctissimum, spiritu prophetæ gratia ampliore ditatum, cui uno eodemque tempore et patuere præterita, nec latuere præsentia, futura quoque nihilominus revelantur.

De annulo quam sanctus rex beato Joanni evangelistæ dedit, et quomodo eumdem receperit.

Interea rex sanctus ævo jam gravis militiæ stipendiis parabatur, augebatur ei in dies circa Deum et Dei matrem affectio, circa sanctos Dei devotione, inter quos beatissimum Petrum ut specialem patronum suum venerabatur, discipulum illum quem diligebat Jesus, ob singulare privilegium castitatis mira mentis dulcedine amplectebatur. Apud Deum pares arbitrabatur utrosque, cum alteri totius Ecclesiæ primatum Christus contulerit, alteri suavitatem sui amoris copiosius indulserit. Quod isti desuit de primatu, supplebat affectus, et quod ille minus habuit ex affectu, collata dignitas recompensabat. Unde congrue simul vocantur a Christo, simul in monte fuere cum Christo, simul missi sunt cœnaculum grande stratum ut Pascha pararetur Christo, simul ad monumentum curabant ut Christi resurrectio probaretur, simul ascendebant in templum ad horam orationis nonam ut claudus curaretur. Et quid hæc apostolo duleius, qui a pectore Jesu et ab uberibus ejus inebriabitur sapientia, et dilectionis ejus lacte potabatur? Hæc et his similia beatus Edwardus admiratione diligenti perpendens, post apostolorum principem hunc amicum Jesu arctius diligebat, ejus libens insistebat obscuris, frequens ei sermo de ejus excellentia, frequens de illius virginitate meditatio. Accidit autem ut ecclesia in honore ipsius apostoli constructa Deo sub nominis ipsius titulo consecraretur. Præfuit dedicationi rex beatus, et ob honorem evangelistæ letus divinis officiis assistebat. Cum igitur processionem sequens multo milite stiparetur, subito quidam in habitu peregrino clamabat ad regem, aliquid eleemosynæ pro sancti Joannis amore sibi postulans impartiri. Injecit mox rex manum crumenæ, sed ille jam in opus simile omnia quæ fuerant illata consumperat. Instat peregrinus, multiplicat preces. Vocat thesaurem rex, sed, obsidente turba, nou adsuit. Angebatur animo sanctus, et quid saceret ignorabat. Tandem annuli reminiscens qui digitum ambiebat, festinanter abstractum peregrino porrexit. Ille tantæ munificentia gratias agens, vel recessit, vel disperguit. Accidit postea viros duos ad adorandum Salvatoris sepulcrum Jerosolymam proficisci; qui die quadam a publica strata declinantes devia quæque secuti sunt. Et ecce sole ruente dies clauditur, ac suffunditur tenebris: viri quid agerent, quo diverterent, non occurrit. Illis itaque subsistentibus, et

A de his que accioperast conseruentibus, grex juvenum albis ornatus præteriit intuentes, duobus præcedentibus cereis interscantibus mira luce noctis obscurum. Sequebatur præeuntes, adlaterantibus eum viris duobus, senex quidam nivea cæsarie venerandus cui et mira vultus suavitas et innata gravitas conferret gratiam, venustatem augeret. Illic juvenes respiciens modicum substitit: « Et heus! inquit, o viri, quinam estis vos, et unde estis? Quæ vobis patria, quis rex, quæ lex? quæ peregrinationis vestrae causa? » Ad quem illi: « Natale solum nobis Anglia est, rex Edwardus; Christianis legibus subditi, sacratissima Dominicæ passionis et re resurrectionis loca visitare disponimus. Sed hodie casu divertentes a sociis, ut verum fateamur venerabilitati tuæ, ubinam loci simus, quis suscipiat hospitio, quis debitam humanitatem exhibeat ignoramus. » Tunc senex ut erat hilaris vultu, facieque jucunda, intuentes intuentes: « Sequimini me, inquit, et Dominus tribuens omnia vobis necessaria procurabit. » Gratias agentes illi, et senem comitati, nobilissimam ingressi sunt civitatem. Suscepit hospitio mensa paratur, lautissimeque refecti dant membra quieti. Mane facto, egredientes senex comitatur, et extra urbem iam positos, hujusmodi verbis alloquitur: « Viri fratres, cum summa prosperitate vos repatriaturos non dubitetis, quoniam prosperum iter faciet vobis Deus salutarium nostrorum, et ego ob amorem regis vestri in omni via haec quæ gradimini, firmabo super vos oculos meos. Ego enim sum Joannes apostolus et evangelista, discipulus ille quem diligebat Jesus, qui ipsum regem vestrum ob meritum castitatis summa dilectione complector, quem rogo vice mea salutetis; et ne deroget fidem oraculo, hunc ei annulum quem mili in dedicatione ecclesiæ meæ in habitu peregrino apparenti tribuit resignate, denuntiantes ei obitus sui instare diem, quem infra sex menses visitans visitabo ut mecum sequatur Agnum quocunque ierit (Apoc. xiv); in quo cum mentis integritate carnis munditia et morum pulchritudo convenit. » Dixit; et statim viri in loco se quem ipsi delegaverant invenerunt. Cum summa autem alacritate ad patriam revertentes, repræsentant annulum regi, exponunt oraculum, et scorsum ab aliis conferunt de regis fine sermonem: statim ad nomen Joannis rex prorupit in lacrymas, et cum de omnibus quæ viderant vel audierant diligentius inquisisset, cum gratiarum actione nuntios remisit ad propria.

De infirmitate regis, et monasterii sui dedicatione Westmonasterii.

Tali igitur edictus oraculo beatus Edwardus obitum suum longe ante præscivit, unde et postmodum ad patriam profecturus, idoneos nuntios, preces videlicet et lacrymas, scedula præmittebat. Sed et larga manu thesauros distribuit, faciens sibi amicos de mammona iniquitatis, qui eum recipieren in æterna tabernacula. Verum construam

Jam Beati Petri basilicam ante obitum suum voluit A dedicari, pulchram operum suorum consummationem æstimans, si ecclesiam quam in peccatorum suorum remissionem et voti recompensationem renovandam susceperal, pontificali benedictione in vita sua cerneret consummatam. Appropinquabat dies festus cæteris lætior, quo Salvator noster Jesus trabea mortalitatis indutus, de utero virginali languam de thalamo sponsus processit; in quo Anglorum tota nobilitas ad regis curiam debuit convenire, et regi more suo sceptris simul et corona decorando assistere. Cogitans ergo quemadmodum posset ipsa consecratio solemnius exhiberi, decrevit festivitate peracta regali, die sanctorum Innocentium celebratatem istam compleri. Cum in ipsa nocte Dominicæ nativitatis febre copritur, et mox instans jucunditas vertitur in dolorem, festivitas in fletum mutatur. Dissimulavit tamen, duplice, ut arbitror, consolatione præventus. Nam et transitum suum ad superna imminere sentiebat, et dulcissimæ nativitatis dulcissimi Jesu sacra solemnitas mentem ejus plurimum jucundabat. Igitur tribus diebus vixit naturæ, et de ipso morbo triumphans regalia instrumenta sustinuit, et solemnni convivio inter episcopos, et proceres cum qua potuit alacritate resedit. Tertio autem die, sentiens vocationis suæ tempus adesse, jubet, ut paratis omnibus, die crastina consecraretur ecclesia. Paravit et ipse donaria, varia protulit ornamenta, diversa vasorum genera separavit, descriptis possessiones, quibus omnibus sanctissimum illud oratorium et dotaretur et ornaretur et ditaretur. Illucescebat igitur sanctorum Innocentium jucunda festivitas, et convenientibus in unum episcopis, cunctisque regni proceribus sacra dedicationis solemnitas inchoatur. Rex quantum valitudo permettebat sivebat officio, sed regina omnia disponens, omnia procurans, sollicita de omnibus, intenta omnibus, utriusque vicem implevit. Peractis itaque omnibus pro tanta solemnitate, quasi diceret rex: *Consummatum est* (*Joan. xix.*), inclinat in lectulo caput, et exhinc coepit gravi dolore fatigari. Tunc mœror et luctus omnium, una vox plangentium. Præsentiebant plures ejus in morte desolationem patriæ, plebis exterminium, totius Anglicæ nobilitatis excidium, finem libertatis, honoris ruinam.

De visione quam vidit in extremis.

Circumstant palatini, ante lectum regina prosterunt, artus frigescentes proprio gremio sovet. Cum ecce vel resolutus in somnum, vel ægritudinis more depressus, vel quod credibile est, in mentis raptus excessum, biduo fere jacebat exanimis. Tandem quasi de gravi somno evigilans aperuit oculos et resedit, erectisque in cœlum manibus: « Deus, inquit, onnipotens, in cuius ditione sunt cuncta posita, qui nosti omnia antequam flant, regna transferens et mutans imperia, et reddens iniquitates patrum in filios (*Exod. xxxiv.*), si ea quæ mihi revelata sunt ex veritatis luce processer-

A runt, præsta voci meæ vocem virtutis, et da sermonem rectum et bene sonantem in os meum, ut enarrem mirabilia tua, et discant qui me audiunt timere te, et in spiritu humilitatis et in animo contrito placare faciem tuam, ut pœnitentia te super malo quod proposuisti facere populo huic. • Mirares! vix orationi finem dederat, et ecce robur corpori, voci virtus accessit, resolutus linguam gratia quam vinixerat ægritudo. Mirantur qui aderant, quomodo is qui pressus paulo ante morbo vix poterat ab ipsis audiri, subito vocem extulit, ac vires pristinas, sonumque clariorem sermo recepit. Assumpta igitur parabola vir beatus refert verbis luculentissimis hujusmodi visionem: « Cum adolescens in Normannia exsularem, grata mihi semper exstitit B bonorum amicitia, et quicunque in sacris monasticæ religionis ovilibus videbantur meliores, hi mihi erant cæteris familiariores. Inter quos viros duos speciali quadam mihi devinxerant charitate conversationis honestas, vitaæ sanctitas, suavitatis morum, verborum affabilitas. Hos frequentius visitabam, quam dulcia saucibus meis eloquia eorum, super mel et favum ori meo. Sic quidem vivebam, et in talibus vita spiritus mei. Hos ante plurimos annos translatos ad cœlos vidi mihi paulo ante ius somnis assistere, quid genti meæ post obitum meum sit futurum ex Dei mihi mandato referentes. Impletam dicunt Anglorum nequitiam, et iniquitas consummata iram provocat, accelerat vindictam. Sacerdotes prævaricati sunt pactum Domini, polliuto pectore et manibus inquinatis sancta contrebant, et non pastores sed mercenarii exponunt lupis oves, non protegunt, lac et lanam querunt non oves, ut detrusos ad inferos mors et pastores deponunt et oves. Sed et principes terræ infideles, socii furum, prædones patriæ, quibus nec Deus timori est, nec lex honori, quibus veritas oneri, jus contemptui, crudelitas delectationi. Itaque nec servant prælati justitiam, nec subditii disciplinam. Et ecce Dominus gladium suum vibravit, arcum suum tetendit et paravit illum. Ostendet deinceps populo huic iram et indignationem, immissiones insuper per angelos malos, quibus traditi sunt anno uno et die uno, igne simul et gladio puniendo. Hæc illi. D Ego vero ob intentatam meæ genti calamitatem dolens atque suspirans: « Et, inquam, cœlestium secretorum consciæ, si conversi egerint pœnitentiam nunquid non ignoscet Deus et relinquet post sc benectionem? Pœnitentia certe prolata ore Dei in Ninivitas suspendit sententiam, quin etiam imminentem impiissimo Achab debitam ultionem. Suadebo igitur genti meæ ut pœnitentiant de præteritis et caveant de futuris, et sic forte miserebitur Deus, ut non inducat super eos malum hoc grande, sed qui punire præparavit adversos, recipiat in gratiam solita bonitate conversos. — Nequaquam, inquietum, quoniam induratum est cor populi hujus, et oculi obcæcati et aures aggravatae, ut nec audiant corripientem, nec intelligant admonientem,

nec terreatur minis, nec beneficiis provocentur. » His eorum verbis dum mihi major accrescerit sollicitudo : « Itane, inquam, in perpetuum irasceretur Deus, et non apponet ut complacitor sit adhuc? Quando tot tristibus læta succedent? aut tot adversa qualis consolatio temperabit? Quale sperandum est in his malis remedium, ut sicut illinc terret et contristat afflictio, ita hinc aliquantulum mulcat divinæ miserationis promissio? » Ad hæc sancti tale mihi problema proponunt. « Arbor quælibet viridis a suo trunco decisa ad trium jugerum spatium a radice propria separatur, quæ cum nulla manu hominis cogente, nulla urgente necessitate, ad suum truncum reversa in antiquam radicem sese receperit, resumptaque succo rursum floruerit et fructum fecerit, tunc sperandum est aliquod in hac tribulatione solatium, et de ea quam prædiximus adversitate remedium. » Hæc cum dixissent, ipsi cœlo, ego vobis redditus sum. » Assidebat narranti visionem regina, Robertus etiam sacri custos palatii, dux Haraldus frater reginæ, Stigandus etiam qui ascendit cubile patris sui, et maculavit stratum ejus, viante adhuc archiepiscopo Roberto cathedram Cantuariensem invadens; ob quod a summo pontifice suspensus paulo post crepuit et effusa sunt omnia viscera ejus. Is ad vocem narrantis obdruit, nec terretur oraculo, nec fidem habuit prophetanti, sed potius regem confectum senio delirare submurmurans, ridere maluit quam lugere. At cæteri quibus erat mens sanior fabant ubertim et suspirabant, qui nihil secus quam ipse dixerat, aut a sacerdotibus aut a principibus fieri non ignorabant. Recordantur hæc ipsa summo sèpius narrata pontifici, ipsumque persæpe tum per legatos, tum per epistolæ eorum vesaniam increpasse, regumque ac reginam his malis curandis diligentiam adhibuisse, sed profecisse nihil. Experti sunt tandem regem sanctum hæc non de suo spiritu prophetasse, quando rex Haraldus qui contra jusjurandum quod Willielmo duci fecerat regnum invaserat, ab ipso victus in prælio Anglieæ libertati finem dedit, initium servituti. Unde quidam præmissam similitudinem dicunt, pro impossibili regem statuisse, illi maxime qui totam Anglorum nobilitatem sic deperisse lugebant ut ex ea gente nec rex, nec episcopus, nec abbas, nec princeps quilibet vix in Anglia cerneatur.

Expositio problematis a rege propositi.

Mibi sane alia mens est consideranti sanctissimum virum Dunstanum et ipsam calamitatem prædixisse, et consolationem nihilominus promisisse. Potest proinde sic non inconvenienter exponi. Arbor hæc regnum Anglorum significat, decorum gloria, divitiis deliciisque secundum, excellentia regiae dignitatis sublime. Radix ex qua lotus honoriste processit regum semen fuit, quod ab Alfredo, qui primus Anglorum a summo pontifice unctionis et consecratus in regem fertur, recta successionis linea usque ad sanctum Edwardum descendit. Ab-

A scisa est arbor a trunco, quando regnum a genere regali divisum, ad aliud semen translatum est: Ad sputium trium jugerum hæc facta est separatio; quia in trium regum temporibus nulla fuit novis cum antiquo semine regali communio. Haraldus enim successit Edwardo, et Willielmus Haraldo, et Willielmus junior patri Willielmo. Accessit ad radicem arbor, quando gloriosus rex Henricus in quem lotum regni decus transfusum est, nulla necessitate cogente, nulla spe lucri urgente, sed ex infuso ei amoris affectu abneptem Edwardi Matildem duxit uxorem, semen regum Normannorum et Anglorum conjungens, et interveniente opero conjugali de duabus unum faciens. Floruit sane arbor, quando de utroque semine imperatrix Matildis processit. At tunc fructum fecit, quando de ipsa noster Henricus velut lucifer matutinus exortiens, quasi lapis angularis utrumque populum copulavit. Habet nunc certe de genere Anglorum Anglia regem, habet de eadem gente episcopos et ablates, habet et principes, milites etiam optimos, qui ex utriusque seminis coniunctione procreati aliis sunt honori, aliis consolationi. Si cui hæc disipluerit expositio, aut aliter ipse exponat, aut aliud tempus quo hæc expleantur exspectet, ne propheta prophætæ inveniatur contrarius; nec credatur sanctum Edwardum negasse quod novimus sanctum Dunstanum promisisse. His forte non inconvenienter insertis, ad narrationis ordinem redeamus.

De morte sancti regis et exsequiis.

Sciens itaque rex quia appropinquavit hora ejus ut transiret ex hoc mundo ad Christum, iubet suos a fletibus temperare, nec lætitiam quam spes parturiebat inutili quadam interpolare tristitia. Et quasi his verbis astantes conveniens: « Si diligenteris, inquit, me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, promissa fidelibus gaudia percepturus, non meis meritis, sed gratia Domini Salvatoris qui miseretur cui voluerit, et misericordiam præstat in quem sibi placuerit; vos autem amicum persequimini precibus, et obsidentibus iter meum ad suæ a psalmis eleemosynisque resistite, quoniam licet ab his superari fides crucifixi non posset, vix tamen quispiam ita perfectus est, ut vel impidire eum vel terrere non tentent. » Reginam deinde fratris processibusque commendans, ejus plurimum laudabat obsequium, et pudicitiam prædicabat, quæ se quidem uxorem gerebat in publico, sed sororem vel filiam in occulto. Imperat etiam quatenus omnia quæ ei dotis nomine munificentia regali contulerat, firma ei semper et illibata permaneant. Sed et eos qui eum de Normannia secuti fuerant, indigenis sedulo commendabat, sive præcligerent repatriare cum gratia, sive cum honore subsistere. In ecclesia sane Beati Petri apostoli quam a fundamentis ipse construxerat, sepulturam sibi fieri postulavit, suumque transitum mox omnibus propalari, ne mortis suæ cognitione dilata, orationum quoque

suffragia differuntur. **Omnibus** igitur sicut oporebat dispositis, jubet sanctus sacerdotes cum ecclesia ministris adesse, et mox exitum suum Dominici corporis et sanguinis perceptione munivit. Cernensque reginam inter ceteros flentem uberiori et crebrius suspirantem: « Noli, inquit, flere, filia mea, non enim moriar sed vivam, recedensque de terra morientium, credo videre bona Domini in terra viventium. » Totum se demum commendans Deo, in fide Christi, sub sacramentis Christi, in spe promissorum Christi, senex et plenus dierum migravit a saeculo, et puram relinquens purus spiritus carnem auctori spirituum in aeternum victurus conjungitur; cui coeli cives obviant, cui claviger æthereus caelum reserat, cui verax sui executor promissi discipulus ille quem amavit Jesus Joannes occurrit, cum quo virgine virgo sequetur Agnum quocunque ieri! (Apoc. xiv). Obiit autem anno Incarnationis Domini 1066, cum regnasset vixi tribus annis, mensibus sex, et viginti septem diebus, inductione iv, pridie Nonas Januarii: cum quo tota pariter Anglorum felicitas ruit, perit libertas, vigor omnis interiit. Dici non potest quantum mox omnes timor invaserit, occupaverit mœror, quomodo totam quoque insulam tenebrosus quidam horror impleverit; stabant [ad] exuvias

A sacras regis cognati ejus et amici, cum subito cadaver examime quoddam futuræ beatitudinis praeferre insigne, cuius vultus coelesti rubore perfusus omnium assistentium in se convertebat aspectus. Mirantur omnes, sed nudati corporis gloria auxit admirationem quod niveo candore coruscans ita resplenduit, ut virginitatis illius decus etiam incredulos latere non posset. Parantur interim regales exsequæ, pretiosis linteis et optimis palliis et ipsis involvitur, pauperes Christi copiosis eleemosynis sublevantur. Adsunt pontifices, sacerdotum et clericorum frequens turba occurrit, duces regni cum comitibus proceribusque convenient, agmina converrunt monachorum, innumerabilis multitudo utriusque sexus de vicis et civitatibus ad regis exsequias convolarunt. Hinc psalni resonant, illinc lacrymæ gemitusque prorumpunt; ubique gaudia mista dolori; cum omnes et in rege cernerent unde gauderent, et in se sentirent unde dolerent. Deserunt ad ecclesiam illud pudicitia templum, virtutis donicum, offertur pro eo sacrificium salutare. Et sic in loco quo ipse decreverat honorifice sepelitur, in die novissimo beata resurrectione donandus per Jesum Christum Dominum nostrum, cui est honor et gloria in secula saeculorum. Amen.

LIBER SECUNDUS.

De contracto ad ejus tumulum sanato.

Rebus humanis exemptus quam potens fuerit in divinis beatus Edwardus mundum latere non potuit, cum nec virginei corporis virtus vel terra obrui, vel lapide claudi, vel cum ipso potuerit corpore sepeliri; vis enim quæ latebat in membris erupit in miraculis, quoniam dum cæcis visum, claudiis gressum, infirmis sanitatem restituit, preciosam in conspectu Domini mortem Ed. certis indiciis declaravit. Inter pauperes quos in vita sua sanctus aluerat fuit quidam Normannici generis Radulphus nomine, qui nervis in poplite contractis, pedibus etiam ad celanda retortis, non solum naturali privabatur incessu, sed et genibus repere, ut ejusmodi debilibus moris est, dolore obsidente non valuit. Novum solatii genus adinvenit magistra necessitas, vas cavatum in formam pelvis acquirit, cui nates cum cohærentibus membris injiciens et sibi arctius colligans anteriora manibus sustentabat, posteriora quasi per terram navigando trahebat. Rege igitur ad superiora translato, cum alimenta solita misero defecissent, molestius cœpit etiam debilitatem membrorum sustinere. Recolens autem viri Dei qui eum vivens aluerat, cuius sanctitas admiranda nec ipsum latere potuit, fide plenus suæ insidens naviculae, infra octavum suæ depositionis diem ad sancti regis sepulcrum applicuit.

C Ibi regem quasi viventem conveniens: « Tu non es, inquit ille, qui corruptibili adhuc carne circumdata debiles et ægrotos coelesti virtute curabas? Et ego quidem, domine mi, in membrorum dispendium lenius te vivente ferebam, cum hac mihi causa cibi, potus, delicie, vestesque necessariae copiosissimæ præstarentur. At nunc infirmitatis inopia cumulantem miseriam, aut tu quid mihi faciendum sit, quo divertendum, cuius supplicanda majestas, cuius pietas expectenda non taceas; aut ipse solito medicam inanum adhibeas, ut quia ad spiritales quibus nunc frueris mihi fas non est aspirare delicias, membra mihi quibus corporales acquiram potenti virtute restitnas. » Dixerat, et ecce mox sanctitas regis emicuit, efflorigit gratia, pietas invocata resplenduit; vis enim quedam occulta subito nervos extendens in naturalem statum crura pedesque retorquet, evulsisque a carne articulis sanguis profluit, paulatimque succo resumpto, arida prius ossa pristinum robur recipiunt. Gaudent astantes eamdem in mortuo quam in vivente viderant effulsiisse virtutem, et ex hinc sacras Edwardi regis reliquias et visitare frequentius et propensius honore satagebant, scientes eis ad sanandos infirmos morbosque pellendos apostolicam gratiam non deesse. Porro vir ille receptis viribus stetit super pedes suos, gratias agens Deo et sancto Edwardo,

qui post primam gratiam qua debile corpus aluerat, etiam nunc secundam adjiciens, ipsam debilitatem removerat.

De sex cæcis et septimo monoculo ad ejus sepulcrum illuminatis.

Diximus beatum Edwardum specialem in muninandis cæcis dum adviveret habuisse virtutem, hanc ei gratiam morte interveniente non esse subtractam sequens capitulum declarabit. Adhuc de morte tritennarium pro rege celebrabatur officium, cum sex cæci unum secuti monoculum ad sepulcrum regium properarunt. Mirabile spectaculum, cum alter ab altero traheretur, et unus præcedens oculis viris septem ducatum præstaret. Ab illo ergo quo gressus omnium regebatur, ante sacri corporis repositorium collocati, suam cum lacrymis exponunt misericordiam, opem flagitant, contra diurnæ caliginis tædium beatissimi regis poscent auxilium. Nec difficile putant in regione lucis quam nulla nox interpolat constituto, a domino lucis mortalibus corporibus lucem impetrare terrenam; nec minoris cum meriti choris immistum angelicis arbitrantur, quam fuerat cum membris esset corruptibilis involutus. Illis itaque in oratione persistentibus clementia divina non desuit, quæ et sancti sui meritæ latius propalaret, et desideratum miseris solatium non negavit. Subito enim is qui dux fuerat cæterorum, charitatis sue stipendum lumine duplicitate recepit, sociosque respiciens, videt et ipsos novi luminis infusione splendere. Intuentur se mutuo, et unus ab alio sciscitur an videat, stupent omnes et quasi extra se positi, nesciebant quia verum est quod siebat, existimabant enim se visum videre. Tandem in semetipsos reversi, et magnam multitudinem divinae bonitatis experti, erumpunt in vocem exultationis et confessionis, multis acurrentibus et admirantibus præ gaudio, et lauantibus Deum in sancto suo Edwardo. Illi autem qui munus salutare acceperant gratias agentes Deo ad propria remearunt, beatissimi regis merita prædicantes et virtutem ejus argumento visibili comprobantes.

De Victoria regis Haraldi per beati regis merita.

Interea Haraldus, Godwini filius, regnum quod secundum fidem sacramenti debuerat servasse Wilhelmo regis Edwardi consobrino, sibi nec jure debitum nec natura, irreverenter usurpans, malum quod Anglis secundum sancti regis oraculum Dominus præparaverat, transgressione pacti et fidei acceleravit læsione. Ut autem attenuatis viribus facilius ab his quos injuste provocaverat hostibus vinceretur, suscitavit ei a parte aquilonis inimicos, Haraldum, cognomento Harfau, Norwagenorum regem, et Tostinum fratrem suum quem de Anglia ipse expulerat, et tempore regis Edwardi exsulabat in Flandria. Hi cum magna classe per Humberum ad Eboracum properantes, cum exercitum Northanhimbrorum prælio excepsissent, potiti victoria magnum de obstantibus stragem dederunt. Ille ubi

A Haraldo nuntiata sunt, exerceitum copiosum ex omnibus finibus Angliae collegit, cum nocte quadam abbatii cuidam religioso qui Ramesensi præterat monasterio, Alxi nomine, beatus Edwardus in somnis apparuit. Cujus cum majestatem vir sapiens expavisset, ille blande consolatus hominem: « Vade, inquit, et dic Haraldo ut homines qui contra jus et fas regni hujus fines invadunt aggrediatur secure, ego enim ero dux et protector exercitus, quoniam justitiae hujus gentis decessus non possum, per quem reportabit vice hac de hoste triumphum. Et ne verbis tuis fidem deroget secretam ei sui cordis ostende ut cum ei [quod] nullo conciso mente volvabat edixeris, non haec tuæ adinventioni sed meæ promissioni ascribat. Nocte quidem præterita cum dolore torqueretur, licet eum non parum urgeret molestia imminens, siluit tamen, reputans apud se si publicaret languorem, quod et suis futurus esset contemptui et hostibus irrisio. Haec secum, verum quia nunc sanitate succedente languori ab illa peste convalluit, de meo præsumens auxilio, contra barbaros justum belum suscipiat, et ab imminenti periculo suos compatriotas eripiat. Exsurgens a somnis vir venerandus adiit Haraldum, exponit oraculum, et ne subriperet hæsitatio, secretum illud quod sanctus jusserset operiri ipso multum admirante reseravit. Tunc ille cœlesti promissione factus audacior, in manu valida usque ad provinciam Eboracensem progrediens, in loco qui tunc Steinfordebrigge, nunc autem ex rei eventu etiam Pons belli dicitur, hostes offendit: consertoque prælio dux uterque prosternitur, rex videlicet Norwagenorum et frater proprius Anglii regis Tostinus, penique totus eorum deletus est exercitus. Itaque quod de duobus fratribus adhuc pueris longe ante prædixerat, et quod recenti visione vir sanctus promiserat, una Haraldi victoria completum esse nemo qui ambigat.

Quomodo cæcus beatum Edwardum vidit de sepulcro exire, et ita visum recepit.

Fuit præterea in monasterio beati Petri apostoli juvenis haud ignobilis, decorus quidem forma sed utriusque sideris privatus officio. Hujus compatiientes misericordia qui tunc præterant cœnobio, campanas cum quibus fratres ad qualibet agenda sciscitabant pulsare jusserunt, et cæteras horas certis quibuscumque solemniis deputatas cymbalorum sonitu designare. Agebat igitur vir ille creditum sibi prudenter officium, frequentabat ecclesiam, orationibus crebro insistebat, et beati regis merita adesse sibi sedulo precabatur. Accidit autem die quadam festivo tempore, dum fratres hora meridiana quiescerent, et ut ipse decumbens in oratorio daret membra quieti, et ecce videt in somnis beatum Edwardum egredi de sepulcro seque respicientem; deinde somnolentia arguens hominem, jubet ei pulsando finem somno facere, et fratres ad horam orationis nonam, quæ jam pene transierat, excitare. Haec cum ei monita sanctus delisset, videt ipsum

regem coronatum ad altare procedere. Quem cum diligenter intuens in splendorem illius corusci lumenis oculos infixisset, visio beata disparuit. Expergefactus juvenis subito aperuit oculos, et hausto lumine redditam sibi pristinam sensit sanitatem. Detexit visionem fratibus, et attestatione miraculi fidem verbis fecit, omnibus admirantibus et benedicentibus Deum in operibus suis, qui beato Edwardo post mortem dedit melius vivere, et ossa ejus mortua de loco suo miris operibus pullulare.

De injesta beati Wulstani depositione, et de justa ejusdem per beatum regem restitutione.

Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordia ejus. Hoc et beati præsulis Wulstani simplex justitia, et sancti regis Edwardi potens magnificentia sequenti miraculo declararunt. Cum enim rex Willielmus totam insulam subdidisset, ac rebelles quosque vel expulisset ab insula, vel mancipasset vinculis, vel servitute oppressisset, cœpit etiam cum suis de ecclesiasticis tractare negotiis. Fecit igitur synodum congregari præsentibus apostolicæ sedis legatis Hermenfrido Sedunensi episcopo, et presbyteris cardinalibus Joanne et Petro. A quibus Stigandus, qui ut superius diximus pollutis pedibus sanctuarium Dei conculcaverat, omni gloria et honore spoliatus, et a rege perpetuo carcere condemnatus est. Successit huic in cathedra Cantuariensi abbas Lanfrancus vir undecunque doctissimus, omnium etiam liberalium artium divinarumque simul ac sacerdotalium litterarum peritissimus. Hic igitur quasi constitutus a Deo ut evelleret et dissiparet et disperderet, et ædificaret et plantaret, ecclesiam Anglorum ad novam quamdam speciem revocare legationis suæ fulitus auctoritate conatur. Cœpit autem mox corrigenda corrigere et statuenda statuere, clericis etiam et monachis honestiorem vivendi formam præscribere. Apud hunc vir Domini Wulstanus simplicitatis et imperitiæ accusatur, et quasi homo idiota et sine litteris deponendus, rege consentiente vel etiam hoc ipsum præscribente, decernitur. Igitur in synodo quam apud Westmonasterium rege præsente celebravit Lanfrancus, inter cætera quæ tractavit negotia, jubet venerabilem virum baculum resignare cum annulo. At vir Domini nec vultu mutatus nec animo, erexit se, et virgam pastoralem manu tenens: « Vere, inquit, domine archiepiscope, vere scio quia nec hoc honore dignus sum nec huic idoneus oneri nec sufficiens labori: sciebam hoc cum me clerus eligeret, cum episcopi cogerent, cum me dominus rex meus Edwardus ad hoc officium invitaret. Ipse auctoritate sedis apostolicæ in meos humeros hoc unus refudit, et per hunc baculum me episcopali gradu investiri præcepit. Et nunc pastoralem tu virgam exigis quam non tradidisti, officium adiunis quod non contulisti. Et ego quidem insufficientiam non ignorans, et tuæ sanctæ quo synodi sententiæ cedens resignabo baculum, sed non tibi, sed ei po-

tius cuius eum auctoritate suscepi. » Hæc cum dixisset, cum suis accessit ad lapidem quo gloriosissimi regis exuviae cludebantur, et stans ante sepulcrum: « Tu scis, inquit, domine mi Edwarde, quam invitus hoc onus suscepserim, quoties subterfugerim, quoties me cum quererer absentaverim. Fateor insipiens factus sum, sed tu me coegisti. Nam, licet non deesses fratrum electio, plebis petitio, voluntas episcoporum, gratia procerum, his tamen omnibus tua præponderavit auctoritas, tua magis urgebat voluntas. Et ecce novus rex, nova lex, novus pontifex, nova jura condunt, novas promulgant sententias. Te erroris arguunt qui iussisti, me præsumptionis qui consensi. Et tunc quidem falli potuisti ut homo, sed nunquid modo conjunctus Deo? Non igitur illis qui exigunt quod non dederunt, qui cum sunt homines fallere possunt et falli, sed tibi qui dedisti, qui jam inductus in ipsam veritatem erroris vel ignorantiae tenebras evasisti, tibi, inquam, ressigno baculum, tibi curam eorum quos mihi commendasti dimitto, tibi secure eos committo cujus merita non ignoro. » Hæc cum dixisset, elevata paululum manu, in lapidem quo sanctum corpus tegebatur infixit baculum: « Accipe, inquiens, domine mi rex, et cui libuerit trade illum. » Et sic descendens ab altari exutus pontificalibus inter monachos ipse monachus simplex resedit. Admirabantur omnes cernentes virgam immersam silici, et quasi radicibus niteretur, neque ad dextram neque ad sinistram declinare. Tenuit eam quidam evellere, sed illa stabat immobilis. Fit in turba murmur et mussatio, accurrunt undique videntesque magnalia Dei stupent, hærent, nunc procedunt paululum, nunc gressu sistunt, nunc extendunt manum, nunc retrahunt, nunc quomodo ferrum inhæreat lapidi terre decumbentes explorant, nunc erecti se invicem coarctantur ut videant. Res desertur in synodum. Sed Lanfrancus dictis fidem non adhibens, accersito ad se Gugulfo Roffensi episcopo viro venerabili et religioso, jubet ut accedens ad sepulcrum, baculum quem sanctus deposuerat proferat in medium. Paret superiori præsul inferior, sed inventa est fortior virginei licet extincti corporis virtus, quam viventis episcopi manus. Ista baculum tentat evellere, quem illa licet inferior loco sed potestate superior, quasi a parte inferiori vi quadam mirabili teneretur, silici facit immobiliter inhærente. Tunc præsul Lanfrancus novitate miraculi stupefactus, et regem volens tantæ admirationis esse participem, mittit qui eum in synodum evocarent. Advenienti cum proceribus assurgit Lanfrancus, simulque ad regis tunulum properantes, facta oratione manum apponit pontifex, baculum tentat eruere, sed obstante sancti regis virtute conatus ejus desiderato caret effectu. Exclamat rex, plorat pontifex, uterque resonat gloriam Deo, laudes Edwardo, cuius in beati Wulstani promotione non errasse judicium certis indicis declarabatur. Tunc Lanfrancus ad sanctum accedens:

« Verē, inquit, justus Dominus et justitias dilexit, aequitatem vidi vultus ejus, vere cum simplicibus graditur, et cum simplicibus sermocinatio ejus. Derisa est a nobis tua, frater, justa simplicitas, sed eduxit quasi lumen justitiam tuam et judicium tuum tanquam meridiem. Plangendæ tenebrazioneibus involuti dicimus malum bonum et bonum malum. Erravit, erravit in te, frater, judicium nostrum, et suscitavit Deus in rege suo spiritum suum, qui nostram evacuaret sententiam, et simplicitatem tuam Deo gratam omnibus propalaret. Auctoritate proinde qua fungimur, imo divino judicio quo convincimur, curam qua te inconsutius exuimus iterum tibi committimus et imponimus, scientes experti quoniam melius est modicum justo super divitias peccatorum multas. Melius plane modicum litteraturæ cum fide quæ in simplicitate cum dilectione operatur, super divitias sapientiae et scientiae sacerdotalis, quibus multi vel ad vanitatem humanæ laudis vel in avaritiam turpis quæstus abutuntur. Accede igitur, frater mihi, accede ad dominum tuum, imo et nostrum : credimus enim quod sancta ejus dextera quæ nobis baculum negavit, tibi laxata manu facile resignabit. »

His auditis, sanctus pontifex sua usus simplicitate paruit imperanti, et accedens ad altare : « Ecce, inquit, ego, domine mihi Edwarde, ecce ego qui me tuo conmisi judicio, qui me tuae sententiae subdidisti, cui baculum quem concesseras resignavi. Quid nunc tibi placet, quid vis, quid discernis? servasti certe dignitatem tuam, meam purgasti innocenciam, tuam magnificientiam prodidisti. Si igitur adhuc de me tua stat antiqua sententia redde baculum, aut si mutata est, cui tradatur edissere. » Hæc dicens, levi tactu virgam tentat evellere ; quæ manum ejus secuta, ac in molli luto suisset impressa desiliit. Accurrunt rex simul et archiepiscopus prostrati veniam postulant, et se sancti viri orationibus commendant. At ille qui didicerat a Domino Iesu Christo mitis esse et humilis corde, ipsis æque prostermitur, et a tanto se pontifice benedici precatur. Quæ tunc inter sanctos episcopos lacrymæ, quæ suspiria, quam humilis de ipsa benedictione fuerit contentio, quis facile dixerit? Taudem mutuo benedictentes et manibus se tenentes in synodus redeunt cunctis exsultantibus, multis autem et flentibus præ gaudio, omnibus autem in commune Deum in suis sanctis mirabilem prædicantibus. Rex vero in amorem cognati sui et prædecessoris accensus, sanctissimum ejus sepulcrum theca de argento simul et auro fabrefacta, sicut impræsentiarum cernitur, miro studio decoravit.

De prima ejus translatione et corporis incorruptioni.

Cum igitur his atque hujusmodi miraculis sanctus floreret Edwardus, erat inter fratres frequens de ejus sanctitate confabulatio. De die in diem circa tantum patronum cunctorum augebatur affectus,

A quo ad revisendas sanctas ejus reliquias magis ac magis incitabantur. Erat et inter eos amica quædam plerumque contentio, aliis affirmantibus virginem carnem regis corruptionis expertem, integrum et illibatum in sacro sui corporis hospitio detineri; aliis præ timore indicentibus illis de tanta præsumptione silentium, ne forte hac spe frustrata, facile tanti confessoris gloria posset imminui. Cum enim, inquiunt, apostolorum, martyrum, innuperrabiliumque sanctorum corpora sint resoluta in cineres, si hoc ipsum natura operetur in Edwardo, nec a nobis minus amandus, nec Deo minus videri debet acceptus. Hæc cum ante virum venerabilem ipsius monasterii abbatem Gillebertum, cognomento Crispyn disputatio verteretur, discernit tanti patroni corpus omnimodis visitandum, et quid de his sentiendum sit, certis indiciis explorandum. Statuit igitur diem quo sancti viri reliquiae proferentur in medium, ut istorum fidei, illorum consuleretur affectui. Vocat autem ad hoc cœlestè spectaculum personas honestas et religiosas, inter quas Roffensis episcopus Gumulfus, de quo superius fecimus mentionem, speciali gratia simul et gloria præceminabat. Itaque trigesimo sexto anno ex quo rebus humanis excesserat, accedunt ad tumulum sancti viri qui ad hoc fuerant invitati, sublatoque lapide quo sarcophagum cladebatur, tanta odoris fragrantia omnium naribus, ut et ecclesia repleretur, et in sepulcro aroinata scaturire putarentur. Primum deinde pallium quo sacratissima membra fuerant involuta, pristinam venustatem et integritatem reservasse conspiquant. Spe deinde gloriae posterioris animati, extracto pallio cætera ornamenta vestesque considerant, et omnia solida invenerunt et integra. Producunt brachia, plicant digitos, articulos explorant, et omnia sana, omnia flexibilia et antiquo reperiuntur vigore firmissima. Investigant postremo carnis integritatem pariter et colorem, quæ vitro purior, nive candidior, futura resurrectionis gloriam præferebat. At cum desideratam faciem ejus attingere omnes pariter timuissent, præfatus episcopus Roffensis testimonio conscientiae vel amoris factus audacior, sudario quo caput sanctissimum tegebatur manum injecit, et a parte inferiori discindens, barbam beata canitie nivcam fide plenus extraxit, eam ac si viveret mento firmius inhærere persentiens. Delectatus miraculo et desiderio ignitus pilum unum extrahere sibique servare conatur; sed hæsit firmius, nec sequitur voluntatem effectus. Animadvertis hoc Gillebertus, et episcopum blande corripiens : « Sine, inquit, pater, nec tanti regis velis infestare quietem, nec integrati ejus quam Christus hic usque servavit aliquid minuere. » Ad hæc episcopus : « Optime, inquit, loqueris abba. Non tamen conatum hunc meum præsumptioni deputes sed devotioni, cum reliquiarum ejus vel modicam portionem, si mihi copia præstaretur, Croesi opibus prætulisse. Sed quia regius animus aliquid sibi detrahae deditur,

habeat sibi omnia, et cum integritate sua diem beatæ resurrectionis exspectet. Itaque retento patello quo sanctissima ejus membra fuerant involuta, aliud æque pretiosum apponunt, diligenterque curatam glebam illam dulcissimam suo recondunt in thalamo. Ubi per ejus merita plurima præstantur beneficia; ex quibus ad laudem Domini nostri Jesu Christi pauca de pluribus credimus subnctenda.

De puella ad ejus tumulum sanata.

Sanctissimus Eliseus propheta a pueris plus quadraginta deritus, sua maledictione ultus injuriam, universos bestiis tradidit puniendos. Magum impiissimum Helymam apostolos blasphemantem beatus Paulus subita cæcitatem damnavit. Injuriam igitur sanctis suis illatam in se redundare Christus declarat: *Qui vos, inquiens, audit me audit, et qui vos spernit me spernit* (*Luc. x.*) Hoc in suo Dominus Jesus ostendit Edwardo, ejus detrahentes sanctitati cum magna severitate puniens, obsequentes ei beneficiorum collatione remunerans. Erat in civitate matrona nobilis, Mathildis nomine, artis purpurariæ peritissima, quæ regum dvitumque vestes ornare auro, illustrare gemmis, picturis et floribus opere polymito variare consueverat. Commiserat ei opus non mediocris pretii nobilissima quadam ac ditissima femina, quæ comiti Gloverniæ nuptum tradita paulo minor a regina habebatur, ceterisque per Angliam comitissis sicut divitiis, ita cultu vestium nitiebatur excedere. Instabat quotidie non solum ut artificiose, sed etiam ut celeriter, omnia completerentur. Aderat interea beati regis et martyris Ed. hujus nostri principis patrui, præclara solemnis, qui ab impiis sine culpa peremptus, creditur innocentiae martyrio coronatus. Fluctuabat animo sapiens illa mulier, et cum operis dilationem superbissimæ feminæ indignationem sibi crederet paritoram, et sanctissimam festivitatem labore prohibito violare divinæ ultiomis timebat esse materiam. Respiciens igitur sociam operis adolescentulam: « Quid tu, inquit, inter laboris hujus necessitatem et sancti regis Edwardi festivitatem decernis? Nam vacare dispendiosum, operari autem in tanta festivitate arbitror periculosum. » Subridens juvencula: « Istene est Edwardus quem apud Westmonasterium hæc rustica multitudo veneratur ut regem? Rogo quid mihi et illi? vacent alii et suis cantibus vel plangent mortuum vel honorent, ego non magis pro eo quam pro rustico quolibet inceptum opus si jusserris præternitam. » Expavit domina et incaluit cor ejus et in meditatione ejus ignis exæstuans erupit in vocem increpationis et indignationis, et quasi dialolico præventam spiritu blasphemam durissimis sermonibus verberaret. Ridebat pedisæqua, et dominæ suæ simplicitatem irridens, blasphemiam blasphemias cumulabat; cum subito multis astantibus paralyti morbo corripitur, et os blasphemum usque ad dexteram aurem retortum eam officio lingue quo sue-

A rat abusa privavit: spumant labia, stridet dentibus et arescit, iniserbilibique membrorum sinuamine corpus omne torquetur. Hæc cum materfamilias juvenculæ cerneret justo Dei judicio contigisse, dolor indignationi, luctus iræ successit. Flebat illa et domus ejus tota, et quæ objurgaverat blasphemantem, miseratur tot tormenta et tam intolerabilia patientem. Res innotuit civitati. Accurrunt multi, aut dominam consolaturi, aut pedisæquam admiraturi. Quærenti autem quid factœ opus sit, astat persona quædam satis et videbatur veneranda, hortabatur ut impositam navi misseram ad ipsius quem blasphemaverat corpus sanctissimum deportarent, ejus meritis recepturam remedium, ob cujus injuriam illatum sibi senserat tam inmane supplicium. Dixit, et factum est ita. Delata est ad sancti regis sepulcrum mulier infelix, accensoque ad ejus mensuram cereo, domina ejus vigiliis et orationibus insistebat. Luctus et ejulatus multus circa illam, quoniam insanabilis videbatur dolor ejus, pessima plaga illius. Una et sola spes omnium pietas Edwardi, qui didicerat a Domino Jesu retribuere bona pro malis, dilectionem pro odio. Torquebatur ergo tota nocte illa, cæteris flentibus et orantibus. Orabant et pro ea fratres monasterii, quorum præpositus solemnies super eam litanias cum magna devotione edidit. Pugnabant in conspectu piissimi regis oratio et ægritudo, iniquitas famulæ peccataricis et fides dominiæ miserantis, magnitudo criminis et multitudine doloris. Vicit tandem Jesum meritis beati regis illa a qua vinci solet misericordia, quæ mox in languida obvians veritati sententiam quam illa dictaverat sua lenitate temperavit. Itaque cum in dolore nocti continuasset et diem, hora qua laudibus vespertinis sacra illius festivitas diei cladebatur, inter psallentium voces et gemitus orantium subito redditâ sibi sanitatem intuebatur astantes, fientes admirabatur, ubi esset, quid passa, quo delata, quæ tanti doloris causa sermone recepto requirit. Os quippe quod morbus contraxerat, ad naturalia loca reversum, formæ pristinæ simul et sauitati donatur. Audiens autem cuncta quæ acciderant erupit in lacrymas; os, lingua, mens, sensus confessio nem personant, et interiorem contritionem crebra suspiria prodiderunt. Tunc misericordiam et iudicium cantabant qui aderant Domino, qui percudit et sanat, mortificat et vivificat, deducit ad infernos et reducit (*I Reg. ii.*) Illa vero gratias agens Deo et ejus beatissimo servo Edwardo, cum domina sua incolumis remeavit ad propria. Quandounque deinceps nomen gloriö regis audiebat, tanto corripiebatur timore, ut pallor vultum offendere et cætera membra tremor occuparet.

De quodam fratre a febre quartana per sanctum regem liberato.

Erat præterea in monasterio quo sanctæ ejus reliquie servantur frater quidam Osbertus nomine, cuius sincerissimam vitam decorabat scientia, il-

Iustrabat facundia, philosophia tam sacerularis quam ecclesiastica sublimius extollebat. Hic aliquando circa medium mensis Julii quartana febre correptus, per menses sex adeo vexabatur, ut natura morbo jamjamque cessura videretur. Exesæ carnes, sanguis exhaustus, ossa suis vacuata medullis simulacrum magis quam hominem præferebant. Aderat Dominicæ nativitatis cunctis mortalibus amplectenda solemnitas, et vir ille duplice molestia fatigatur, cum et vi febrium torqueretur, et his gaudiis non interesse festivis ipsis ei febribus amarius videretur. Intulit itaque fides vim naturæ, et devotio de morbo triumphat, virumque Dei sacratissimis interesse vigiliis contra spem omnium compulerunt. Et jam circa galli cantum, ut ea die consuevit Ecclesia, missa celebratur, et evangelium, quo virg' nalem partum, pastorum vigilias, excubias angelorum sanctus Lucas evangelista describit, recitatur, cum ille parvuli qui natus est nobis humilitatem, matris e@virginis pietatem summa cum devotione considerans, totumque in lacrymas resolutus, et interiori lætitia miro modo perfunditur, et exteriori quadam suavitate membra marcida refloventur. Psallit, spiritu psallit et mente; orat, spiritu orat et mente; et inter matrem et filium, inter sinum et præsepium, pia cogitatio cum locutione discurrevit. Extinctam credit quam diu pertulerat passionem; quam tamen pius Jesus ut Edwardi sui merita propalaret, suspenderat quidem sed non extinxerat. Biduo namque ob devotionem viri febres quadam virtute conclusæ divina, die tertio severius solito miserum corpus invadunt, et se artibus, nervis, juncturis quoque, imis etiam visceribus infundentes, doloribus, ac tortionibus tam interiora quam exteriora illius omnia disseccabant. In his tormentis cum dies posterior præcedenti videretur esse crudelior, advenit dies desiderata, qua gloriosissimus princeps Edwardus post gloriam temporalem Christo remunerante meruit æternam. Hora igitur illa qua protanti regis memoria iumolabatur sacrificium salutare, accessit ad sancti tumulum languidus, et prostratus solo, quasi jam extremum spiritum emissurus indoluit. Deus meus, quæ tunc suspiria, qui gemitus, qui singultus miserum illud corpus concutiebant? Qualia ei verba dolor dictabat, suggerebat fides, spes componebat. Nunc quasi rationcinando provocat, nunc supplicando compellat. «Et tu, inquit, Domine, usquequo? usquequo oblivisceris me in fine? usquequo avertis faciem tuam a me? ubi sunt, rogo, magnalia tua quæ narraverunt nobis patres nostri, opera quæ operatus es in diebus eorum? Itane qui alienis didicisti misericordiæ semper et parcere, tibi servientibus, tuis deputatis laudibus, tuis obsequiis mancipatis clades viscera pietatis? Itane corpus quod regia munificentia hactenus aluisti, nunc febribus consumendum exposuisti? Et utinam consumendum cito; sed heu! heu! depascor et non consumor, torqueor

A et non morior; vita dolori est, nec finitur; mors desiderio, nec conceditur. Sed quid facio, quasi iudicio contendens tecum cum misericordiam petam, nec præsumam de iudicio? Obsecro proinde, bone rex, amantissime princeps, dulcis patronæ, moveat illa viscera tua piissima servuli tui tantus dolor, et oculo quo longe posita cernere consuesti, quid in his miserendis visceribus meis agatur diligenter contemplare, et quam intolerabiliter a frigore ninius ad calorem nimium transeam. O! o tremor horribilis, ardor indicibilis! Attende, Domine dulcissime, attende et vide, si est dolor sicut mens (*Thren. i.*). Si indignum judicas sanitatem, vel dolorem termina morte. » Inter haec verba, singultus lacrymæque prorumpunt, nec ulterius res verbis B agitur sed affectibus. Deinde expletis missarum solemnis surgit ab oratione; et ecce dolor omnis abcesserat, et quasi novo perfusa refrigerio vigorum pristinum membra cuncta resumperant. Cœpit etiam cogitare de cibo, et statim pulso fastidio, vis appetitiva ad cibi desiderium excitatur. Quid plura? Perfectæ redditus sanitati tanto debet binc devotus sancti confessoris obsequiis et laudibus insistebat, quanto fuerat in se ipso virtutem ejus expertus.

De quodam milite ab eodem morbo sanato.

Erat vir iste scriba doctus in regno cœlorum, et saepè sermonem jussus facere in populo, proferebat de thesauro suo nova et vetera. Accidit autem post recuperatam tali miraculo sanitatem, ut anni orbita natalis anniversariam denuo sanctissimi regis memoriam revocaret. Confluxerat de civitate non minima multitudo, ut et singulis annis consueverat, tam vigiliis quam missarum solemnis ob ipsius gloriam interesse gaudebat. Frater igitur iste ab abbate secundus sacris induitus vestibus ad altare missam celebraturus accessit. Post lectionem autem sancti Evangelii, conversus ad populum, habuit ad eos de regis sanctitate simul et virtute sermonem. Prædicabat vir Dei ejus humilitatem, laudabat patientiam, pudicitiam extollebat. Quanti vero meriti fuerit apud Deum, certis miraculorum astruit argumentis. Postremo virtutem ejus quam anno præterito senserat in se ipso D producens in medium, omnes ad pietatem, multos etiam ad suspiria lacrymasque commovit. Adsuicit miles quidam regalis custos palatii Gerinus nomine, qui typo quartano per dies et menses supra modum fatigatus, frustra in medicos multa consumperat. Nam morbus nec sibi nec suis parens, sacculum pecunia, sanguine corpus ejus exhauserat: spiritus ejus attenuatus est, et solum sibi videbatur superesse sepulcrum. Audiens autem hunc virum per merita beati Edwardi simili exemplum passioni, conceptæ fidei spes successit, et cor parvidum charitas ignivit. His omnibus factus aclarior, ad sepulcrum regis nocte sequenti accensis cereis excubias celebravit. Erat autem vigilia Dominicæ apparitionis, et nox triplici jucunditate

solemnis in qua et fides gentium, et baptismatis sacramentum, et miraculorum Christi commendatur initium. In conventu fratrum hymni resonant et concrepant lectiones, Gerinus Edwardo totus intentus lacrymas offert, et multiplicat preces : Edwardus Gerinum, Christus exaudivit Edwardum, et opere uno, regem gloria' et honore sublimem, Gerinum reddidit febris extinctis incolument.

De semina quam absentem sanavit.

Regulus ille cuius filius insirmabatur Capharnaum ad sanandum eum necessariam corporis Domini præsentiam ratus, minus fidelis ipsius Salvatoris sententia judicatur. Porro fidem centurionis ob id maxime Israeleiticæ religioni novimus ab ipso Christo prælatam, quod cum ad pueri illius paralysim depellendam suum spondisset adventum, divinam ejus majestatem fide plenus attendens : *Nequaquam, inquit, Domine, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus* (*Luc. vii.*) Ilujus flodi similitudinem sanctimonialis quædam semina in monasterio Berchigensi zelata, beati regis Edwardi merita sua reddidit fide clariora. Laborabat enim et ipsa quartanæ febris incommodo, et jam ei secundus in ipso languore transiens annus spem recuperandæ sanitatis ademerat. Die vero quadam cum matutini soporis quiete membra marcida resecillaret, videbat in somnis se cum suorum comitatu ad patriam propriam parentesque revisendos iterarriposse. Et cum paululum processissent, rogat unus aliquis ut divertat ad Westmonasterium, quatenus ibi cibo potuque refecti laborem itineris facilius sustinerent. Et : « Quomodo, inquit illa, ad eos divertam quorum nec faciem unquam vidi nec nomina novi, nec in ratione dati et accepti cuiquam illorum aliquando communicavi ? » Et ille : « Est ibi, inquit, nobilis rex Edwardus, cuius si cum devotione ac file sepulcrum inviseris, facile tibi a Domino Deo suo refectionem qua corpus tuum pristinum vigorem recipiat impetrabit. » Evigilans igitur mulier somnumque retractans surrexit de stratu, baculoque imbecilla membra sustentans, ingreditur oratorium et coram altari prosteratur. Septem quoque Psalms qui pœnitentiales dicuntur, cum summa cordis contritione decantans solemnes addit Litanias ; devotis quoque precibus sanctum regem conveniens : « Crede, inquit, Domine, paratam mihi apud sanctum sepulcrum tuum, secundum quod mihi promissum est, si illud adiero, sanitatem ; sed quid opus est hoc labore meo, imo periculo meo ? Erit enim non parvum meæ quietis dispensandum vecturam querere, viaticum procurare, socios itineris providere, præcipue in eundo et redeundo audire multa, multa videre quæ mentem extollant et adimant gravitatem, et vel ipsa nugari, vel otiari, vel talia facientes attendere. Quid igitur necesse est ut sacri corporis tui præsentiam quærām, cum spiritu præsens sis, et cernenti creatorem angustā sit omnis creatura ? Scio certe, scio quod in ea luce

A quæ penetrat omnia, mea tibi patet miseria, et cunctis particeps summæ illius potestatis, si voluntas adfuerit, non deerit facultas. Dic proinde verbo et sanabitur ancilla tua. » Hæc et hujusmodi cum in magna cordis angustia declamasset, ad lectum doloris sui timens et tremens revertitur ; erat enim dies qua tremebundæ illius accessionis exspectabatur hora. Sed illa, ut ita dicam, lento pede progressiens parum vel nihil molestiæ intulit patienti. Animumque exhinc facta mulier ad rogandum regeni beatissimum se totam convertit, et post biduanæ quietis solatium quartanæ passionis timebatur accessus. Incumbente autem hora illa terribili oratorium rursus ingreditur, et præmissis psalmis lacrymas iterat et multiplicat preces. Quid plura ? Et illam diem transit sine molestia. Cum autem tertiae tribulationi eodem quo prius occurisset antidoto, perfectæ redditæ sanitati, sancto regi Edwardo quotad vixerit gratiarum retulit actiones.

De monacho a tripli morbo curato.

Nec silentio tegendum arbitror quod uni servorum Westmonasterii, viro religioso et honesto, per merita beati regis pietas divina contulerit. Miro quidem vir iste circa beatum Edwardum tenebatur affectu, et nominis illius recordatio super mel ei dulcis erat et memoria sanctitatis ejus super mel et favum, unde cum gratiarum actione quinque precijs anima quotidie psalmos decantabat. Accidit autem ut tripli fatigaretur molestia, nec alia quam cœlestis speraretur medicina. Post minutionem namque circa vulnusculum collectus sanguis et coagulatus in pessimum apostema duruerat, et vicina quoque loca dolor invadens, suo brachium viatore privaverat, anhelo præterea cor cruciabatur spiritu, et pectus angustum cum magna difficultate halitum emittebat. Sed et pedem tumor intolerabilis occupans officium ejus pene totum ademerat. Appropinquabat dies annua revolutione solemnis, qua rex sanctus ad cœlestia regna migravit, cum ille tanto laborans incommodo desideratam cunctis letitiam solito mœstior exspectabat. Eadem vero nocte tempore opportuno cum ad signa pulsanda ob honorem regis alacriter fratrum turba concurreret, ipse valitudine pressus tristis sedebat, quod nihil poterat hilaritatis exhibere, nec fratribus in tanto labore prestare solatum. Illis igitur cordas summa cum devotione trahentibus, æstuabat vir sanctus et semetipsum jam ferre non sustinens : « Itane, inquit, mi Edwarde, non subvenies, et huic desiderio meo vires negabis ? Adesto, quæso, surgo enim, et me fratrum choris intersero. » Arrepta vero una cordarum morbumque contempnens, toto nisu manibus traxit utrisque. Statim apostemate rupto, concretus ille putridus sanguis erupit, sedatoque tunore dolor omnis abcessit. Sublata igitur una trium molestia, de pectoris anxietate sollicitus, expertam jam regis sancti virtutem, fide certior et spe cœpit alacrior contemplari. Moris autem erat illi, fratribus post vigilias ad strata redeuntib[us] in ec-

clesia remorari, et ante quoddam altare secretius psalmis orationibusque vacare. Eadem vero nocte qua sibi divinam in brachii sui curatione senserat adfuisse præsentiam, ad dulces quas solitus fuerat frequentare latebras devotus accessit. Prostratusque Deo et sancto confessori suo Edwardo, pro accepto beneficio agit gratias, supplicat pro non accepto. Nec præsumptioni sed fidei ascribendum, quod triplicari sibi cœlestia munera precabatur. Instat igitur, plorat et orat, lætus pro brachio, sed pro pectori tristis. Inter orandum autem, e corpore sudor copiosus egrediens spiritum reddidit solito fortiorum. Pectus deinde cœlesti quodam rore perfusum solitam recepit sanitatem. Superat adhuc pedis angustia, quæ eum fratrum suorum interesse conveniui non sinebat. Itaque cum in cella infirmorum cum alio quodam seniore decumbens, die quadam circa solis occasum mutua se collatione resiliunt, et inter colloquendum beati regis virtutem suavi sermone commemorant. Tunc ille qui jam fuerat dupliqui morbo curatus : « Quam magna, inquit, multitudo

A potentiae ejus, frater charissime, quam ego peccator in memetipso expertus audeo dicere, quia quidquid voluerit, a Domino Deo suo facile impetrabit. » Sic ei miraculum quod in se fuerat operatus exponens, pedem extendit intolerabili quodam tumore deformem; et : « Si hunc, ait, pedem mihi sublato dolore sanasset, nihil est quod ulterius petendum ab eo æstimasse. » His sermonibus se consolantes, sole ruente lectulis sese recipiunt. Mane autem facto, surgens is cui pes doluerat, solito manum apponit dolori, sed nihil in pede quod vel tumeret vel doleret inveniens, sensit se per beatum Edwardum perfectæ sanitati donatum. Exclamat cum gaudio, et pandens sociis tam cœlestè miraculum, ad amandum dulcissim, et laudandum devotius, et expressius extollendum tanti meriti patronum omnium corda commovit, ad laudem et gloriam Domini nostri Jesu-Christi, cui est honor in sæcula sæculorum. Amen.

Explicit Vita sancti Edwardi regis et confessoris, cum miraculis ejusdem.

DE SANCTIMONIALI DE WATTUN.

(TWISDEN, ibid., p. 415.)

De quodam miraculo mirabili, auctore Aluredo abbe Rievallensi.

Miracula Domini et manifesta divinitate pietatis indicia scire et tegere, portio sacrilegii est. Quod enim esse potest præsentibus ad consolationem, ad ædificationem posteris, omnibus ad devotionem, indignum est cunctorum notitiae deperire. Sed plerunque multorum nos terret ineptia, qui vel invidia tabescentes, vel infidelitate languentes, de his quæ bona sunt, vix de quoquam suis credunt oculis, ad credendum vero de quolibet ea quæ mala sunt, levi tactu aurium inducuntur. Hinc est quod rem mirabilem et nostris sæculis inauditam tibi potissimum, pater amantissime, credidi revelandam, cuius sancta simplicitas bene sentire de omnibus, de nullo absque certis indicis sinistrum aliquid suspiciari consuevit. Nulla sit de verborum veritate cunctatio, cum ea quæ dicenda sunt, ex parte propriis oculis viderim, omnia autem mihi tales personæ retulerint, quas nec ætatis maturitas, nec spectata sanctitas, ulla sinerent ratione mentiri.

Inter monasteria virginum quæ vir venerabilis ac Deo dilectus, pater et presbyter Gillebertus per diversas Angliae provincias miro fervore construxit, unum in provincia Eboracensi situm est in loco qui aquis et paludibus septus ex re nomen accepit. Dicitur enim Wattyn, id est humida villa. Qui quondam, ut refert in *Historia Anglorum* venerabilis pre-

C byster Beda, magno sanctorum mulierum pollebat examine: ubi et beatus pontifex Joannes, puellam ob incultam sanguinis diminutionem fere desperatam, salubri tactu et oratione sanavit. Quoniam igitur in eodem loco prædicti patris industria renovatur antiqua religio, antiqua nihilominus miracula renovantur. Ita quippe ibi Christi ancillæ, inter quotidiana manuum opera consuetudinemque psallendi, spiritualibus mancipantur officiis ac cœlestibus intersunt theoriis, ut pleræque quasi valedicentes mundo et omnibus quæ mundi sunt, sœpe in quodam indicibiles rapiantur excessus, et angelicis videantur interesse choris. Crebra eis cum bonis spiritibus confabulatio, a quibus nunc corripiuntur, nunc erudiuntur, nunc de certis necessariisque præmuniuntur. Tanta inter eas videtur dilectio, tanta pro invicem sollicitudo, ut cum una obierit, cæteræ nunquam cessent a precibus, donec vel de poena ejus, vel de gloria certum eis aliquid eluxerit. Inde est quod non solum ut sieri solet in somniis, sed et visibiliter carneis oculis mortuæ vivis appareant, et nunc poenam, nunc gloriam quam singula meruerunt exponant. Contigit aliquando unam optimæ apud omnes opinionis, relicto corpore ad cœlestia commigrasse. Diligebatur ab omnibus, sed ab una specialius colebatur. Instat precibus illis, ut ei vir-